

18349

Արեք - Կղեմիսյան
Ձեռնդ գաղափարայ

Խնդիր Մեկու
Խնդիր Խոսքեր

Բաւրի 1913

891.99

S-37

891.542-1

48-78

ՔԱՀԱՆԱՅ ՏԷՐ ԱԻՆՏԻՍԵԱՆ

(Մօրիկ-Պատրիկ) •

ԽԵՆԹ ՄՇԵՑՈՒ

ԽԵԼԱՑԻ ԽՕՍՔԵՐ

Թ Ա Ի Բ Ի Զ

1913

891.99

25-97

1916

ՀԵՒՈՆԴ ՔԱՀԱՆԱՅ ՏԷՐ
ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ

ա

34

(Մօրիկ կամ Պատրիկ)

288

Ի ջրոյն առաջին Զեյնալի թիւին
Յուրաքանչեւ իմ քրոջ ընտանիքին
Քեզի համար արարեալ է:

— 2 5 10

ԽԵՆԹ ՄՇԵՑՈՒ

ԽԵԼԱՑԻ ԽՕՍԻԵՐԸ

4024

Հեղինակի պահանջմամբ արտատպում է
նոյնութեամբ:

1913

Տպարան „ՓԱՐՈՍ“ Թաւրիկ

4191

2003

Այս օրուան օդն է ամպամած
Կարդա դու զայս ուղիղ գրուած
Թէեւ փոքրիկ է այս յօդուած
Յառաջ կերթաս դու անկասկած:

Մի կայնիր ինձ դու ղիմադարձ
Բան կուսանիս վկայ Աստուած,
Ցեղդ սիրէ, Սիրով վառուած
Միմիայն չըլլաս դուն ազգատեաց:

ԱՍՏՂ ՀԱՐՈՒՍՏԻ

ՅԱՌԱՋԱՐԱՆ

Աւետում եմ ես քեզ միայն,
կարդա դու սա յառաջաբան
կայ մի ըստիպում գիտնականին,
Մութն է թողում գիմաստ բանին:
Տանուտէրի խիստ բռնութիւն,
Հալածում է անէ ի տուն:

Գործ կմնայ խելքի հանճար,
Գրչով կանեն մարդու մի ճար,
Դուն աշխատիր իմ գրութեաներ,
Կառաց կարգն մտքումդ առ.
Այն ժամանակ յոյժ կուսանիր,
Դու իմ փոքրիկ նազելի դու:

Տգեղ զբրշիս փոքրիկ է տառ,
Ուշադրութեամբ մտքումդ առ,
Բռնութեան դէմ կըդնէ միշտ
Հանճարեղ մարդ վէհ գաղափար,
Հաւատացիր գրութեմ բանին
Դէմ չըդնես աւետումին,
Թառամած ես, շուտ կը ծաղկիս:

Գիշերուան ժամն էր երեքին
Աստղեր տեսայ ես երկնքին,
Մէկն ընկաւ էր հարուստին,
Փայլում էր նա իբրեւ անգին:

Միւսն ընկաւ էր աղքատին,
Խաւարած էր նորա չորս դին,
Տէր զժբաղդ էր անաէր, անկին,
Մթնաշաղ էր խիստ անաղին:

Ընթերցողներ բազմաւոցէք,
Ուշադրութեամբ դայս կարգացէք,
Մէկ միւսէն դուք դատեցէք,
Մահուան դադարն աստ զիտեցէք:

Մի օր գնացի Բերայի թաղ,
Մեռել մը կար կոտորած դադար,
Մի տէրտէր կար ոտքով էր կաղ.
Հոգոց կատէր մեռելաթաղ:

Կրկին գացի էլի նոյն թաղ,
Մեռել մը կար հարուստ ու չաղ (գէր)
Ծածք դադարի արծաթաղաղ,
Ուստի ինկոց բիւրեալն էր տաղ:

Լաւ տեսարան Աստուածաթաղ,
Սրտաճմլիկ եալալի խաղ,
Մեծ բազմութիւն Պօլսեցիք սաղ,
Ուստի ինկոց բիւրեալն էր տաղ:

Գնչուն անցաւ ծախում էր մաղ,
Մեծ երաժիշտ երգեց զիւր խաղ,
էֆէնտիններ բռնած դադաղ,
Յամբ էր ընթացք ու խիստ յապաղ:

Կեղծ հոգեւոր մը կար աշխտեղ,
Մատամբ սանտրեց զմօրուք զբեխ,
Փորն էր ուռած զէմքով տգեղ,
Քարոզ կտար ամենախն տեղ:

Դրուագ ասեց մեռելատեղ,
Հարուստ մեռել, նա էր անմեղ,
Միս խրվրճիք ուտողին տեղ,
Մեծ տեսարան դրամատեղ:

ի 26 Յունիս 1909

Կ. Պօլիս Գասի գիւղ գրեցի զայս

ՆԿԱՏՈՒՄՆ ՆՈՐ ՄՕԴԱՅԻ ԴԱՎՐԵԺ ՔԱՂԱՔԻ

Դավրէժ քաղաք կայ հայ երկթաղ,
Զունին օրէնք ազատ անկախ,
Մարմնով պարարտ հոգով վահատ,
Մէկ սօցեալիստ միւս զէմօկրատ:

Որչափ ասես խիստ մեծաբան,
Ուսման տկար սնրված մի բան,
Ոչ ջուր ունեն և ոչ էլ նախ (հաց)
Փորը քաղցած կերածն էլ թան:

Սալ դարբնին կտարած գնդան,
Մէկ միւսին ոչ են հաւան,
Կտուր են շինում առանց թաւան
Պարոն ասել կանուանեն խան:

Թաւրիզում կայ Կեարոնական,
Մէկ տեղ կը սովորին աղջիկ տղան,
Պարահանդէս միշտ կխաղան,
Յորենի տեղ սրտ կաղան:

Կեարոնական մեծ վարժարան,
Լեէուագէտ են յոյժ զանազան,
Օղէվաճառ ձուկն է մաղան,
Գլխարկ կրեն իսկ են զաղան:

ի 1 Նոյեմբերի 1910

Գաւրէժ քաղաք

ԿԵՂՆ ՄԱՐԴԿՈՒԹԻՒՆ

Այժմեան մարդիկ են անապանծ,
Սուտ ու փուտից իսկ են դարսած,
Մարդ են խաբում միշտ անկասկած,
Անհաւատ են և ան Աստուած:

Տիպար ունին ասիացու,
Հագուստ կրեն երոպացու,
Բարե ուր տատ քէֆ մի հարցու,
Դէմք սր տեսար երես դարձու:

Բիթին դրած շուշայ ակնոց
Վզին կապած ճերմակ գոգնոց,

Կնիկն ունի ոսկի քորոց,
Ծուռ է գնում ուղիղ փողոց:

Երանի էր այն սրբոց դար,
Այժմեան մարդիկ գործում են չար,
Ինչ որ կռեն պակաս է քար.
Ճիշտ բարեք էր ոսկի էն դար:

Կեղծ ու պատիր մարդիկ քիչ կար,
Հարիւրից մին էր խել և չար,
Ոչ մէկ վիճակ չունէր խիստ դառն
Սուտ չեն ասել չնչին մի բառ:

ԱՆԱՐԳՈՒԱԾ ԱՂԲԱՏ

Հարուստ աղքատ միմեանց պատահեցան
Հարուստ էն առաջ աղքատին խնդաց,
Մեր աղքատ սկիզբ բարեւ էր տուած,
Տանջուած ու յօգնած արտէն էր եկած:

Քայլափոխում էր խիստ կամաց,
Հարուստին փոյթ չէր նորա քայլուածք
Փոխանակ դէմքին քամակ շուռ տուած
Պարկեշտ աղքատին վատէրանպատուած

Երկուսի դիմաց տէր հայրն էր եկած,
Աղքատին թողած հարուստին բարեւած,
Փոխանակ դէմքին քամակ շուռ տուած,
Դուք ինչ էք ասում այդ բանի մասին
Խուռն բազմութիւն հարկաւ բանբասին:

Այս չէ բանբասնք այլ բաննէ ասանկ
Հարուստ հպարտ է, աղքատ անպարտ է,
Աղքատի դրութիւն միշտ իրեն բանտէ,
Հարուստ աղքատին կը դատապարտէ:

Անցաւ միտարի հարուստ անարգուած,
Ման էր գալի գլուխն էր կախած,
Ըստակ կորուսած ինք խելագարուած,
Բոբիկ էր ոտքեր աչք արտասուածաց:

Տէրն հայեցաւ մեր այն խեղճ աղքատին,
Շատ փող ունեցաւ կինը դառաւ տիկին.
Օգնում էր նա միշտ այննոր աղքատին,
Կբարձրանայ շուտ ընկած վերստին:

ի 2 Յուլիս 1909

Կ. Պօլիս

ԵՐԳ ՍՈՒՍԱԿԻ

(Մայիս ամսու դու գեփիւնիկի եղանակով)

Առաւօտեան լուսաբացին,
Սոխակ նստել վարդի թփին,
Գեղգեղում էր զիւր մեղեդին,
Ժամանակ էր գալուստ փրկչին:

Մտուր նստաւ ինք առանձին,
Անուն նորա Աստուածածին,
Անմեղ ծնաւ զիւր միածին,
Նա սփոփիչ էր հիւանդ անձին:

Նա տէր կայնաւ փոքրիկ հօտին,
Պաշտելին էր ամեն մարդին
Պատառ տուաւ էն կախարդին,
Որ համբուրեց վարդապետին:

Տանել տուաւ դատաւորին,
Խրատ տանջեցին անմեղ գառին
Չայն գամեցին խաչափայտին,
Խաւար տիրեց երկրագնդին:

Մարիամ չոքաւ առ ոտ խաչին,
Նա ողբում էր զիւր միածին,
Շատ էր ցաւում նորա անձին
Ազօթում էր միշտ առանձին:

Բազուկ նորա տարածեցին,
Երկաթ գամով գայն գամեցին
Հանգոյն նմա աւազակին:
Իտեա մարդկանց անցու դարձին:

Մի վստահիր մարդկանց անձին,
Չտէրն աշխարհին էլ խաչեցին,
Սուտ վկաներ էլ կանչեցին.
Առ նախանձու չար գործեցին:

Խրատ փոթորիկ սաստիկ էր հով,
Վէտ, վէտ ալիք փրփրած էր ծով,
Դեկավար խակ չէր ապահով,
Նաւաստիներ թափան ի ծով:

ի 4 Յուլիս 1909
Կ. Պոլիս

ՏԱԼԻ ԳԵՅԻՑ

Խենթ ու խելառ մի Մշեցի
Խելքէն մտքէն բան է անցի,
Վար վարելէն էր ձանձրացի,
Մի օր և նա տէրտէր է դարձի:

Անուն նորա դալի քէշիշ
Քարոզ կուտար ինչպէս ասիս,
Կանչեցին գայն Սուրբ Կարապետ:
Քարոզ կուտար իբր վարպետ:

Պաշտօն տուին այդ քաջ անձին,
Նուիրակ էր վանքի գանձին,
Կարագ ու իւղ կը հաւաքէր,
Ուզածի պէս ինք կը չափէր:

Անցաւ ատեն քանի տարի,
Փոխեց պաշտօն եղաւ արի,
Կհաւաքէր ցորեն գարի,
Ոչխար ու գառ հաւ և մարի,

Մի օր նա ինք շատ մտածեց,
Խելքէն մտքէն քամին փչեց,
Ինք իր մտքից բան մը ասեց,
Իսկոյն և եթ գայն կատարեց:

Այս տարի ես, այսպէս կանեմ,
Պառն ու մտքին մեղ կտանեմ,
Գիւղացւոց հետ քէֆ մը կանեմ.
Վարդապետաց բաժին չտանեմ:

Երբ վարդապետք զայս բան տեսան,
 Կատարեցան իբրև անբան,
 Վրէժ առնող նորա դարձան,
 Միջոց ճարին այնպէս արին:

Նա ժուռ կուգար վանքի գիւղեր,
 Քարոզ կըտար ամեն տեղեր,
 Հաւաքում էր կարագ իւղեր,
 Պատահեցաւ մի նոր մեռել:

Գիւղի անուն կասուէր Հացկերտ,
 Տեղուն տէրտէր գնացել էր,
 Ուշ Քիլիսէ կամ Ալաշկերտ,
 Վանքի անուն Սուրբ Կարապետ:

Հրաւիրեցին խենթ տէրտէրին,
 Մեռել թաղել անձրև օրին,
 Հիւր էր դառել տանուտէրին,
 Գոռում կոչում էր ամպերին:

Վարդապետներ առիթ բերին,
 Խեղճ տէրտէրի փիլոն առին,
 Վրէժ լուծին ոչխար գառին,
 Խենթ փափազին ժամ չտարին:

Տէրտէր գնաց ի գերեզման,
 Յնան զմեռել ինքն էր միջին,
 Բերաւ ձգեց մեռելատան,
 Ասաց նոցա դուք անպիտան:

Ձեր մեռել ես ձեզի կը տամ,
 Ձեր գլուխն ուտի դուք վատաբան,
 Ինչ որ կանէք բոլորն էլ խամ,
 Տուք զիմ փիլոն գնամ մեր տան:

Բացատրութեան բովանդակութիւն սա է:
 Մի օր այդ մշեցի խենթ տէրտէր Մշոյ Սուրբ
 Կարապետ վանք ուխտի կը գնայ, վարդապետ,
 ներ նրա ճարպիկութիւն տեսնելով վանքի նը-
 վիրակ կըկարգին, դալու քէշիշ մօտաւորապէս
 տասներկու տարի հաւատարմաբար կը ծառա-
 յէ, իսկ վարդապետներ փոխանակ վարձատրե-
 լու, տէրտէրին խենթ կանուանեն, վրան խըն-
 դալով. հէնց այդ պատճառաւ էլ տէր-տէր
 բարկանալով մի տարի էլ վանքի անունով նուի-
 րական արգիւնքները (այսինքն գառ, ոչխար,
 իւղ, պանիր, հաւ, չորթան) բոլորն էլ հաւաքելով
 տանում է իրեն տուն: Երբ վարդապետներ
 տէրտէրի իւրացումը կը լսեն հետամուտ կը
 լինեն ու առիթով մը, տէլու քէշիշին պատժեն:
 Ինչպէս է պատահում տէրտէր գնում է վան-
 քի գիւղերից մէկում իր մնացեալ ապառիկ ե-
 կամուաններ հաւաքելու, միևնոյն գիւղում մի
 մեռել կպատահի. տեղույն քահանան բացակայ
 կըլինի, գիւղացիներ տէլու քէշիշին կըհրաւի-
 րեն նոյն մեռել թաղելու: Խեղճ տէրտէրն
 էլ գիւղացւոց կամքը կը կատարէ. այդ օր էլ
 հակառակ սատանի սուրհանդակ երկու վարդա-
 պետներ գիւղը կըգան երբ դալու քէշիշի մեռե-
 լի թաղումը կը լսեն իսկոյն տէրտէրին կը կան-
 չեն. խեղճի փիլոն վար կառնեն. խոչախ տէր-
 տէր բարկանալով կերթա գերեզմանատուն, ան-

միջապէս գերեզմանը քանդելով մեռելն ուսի վրայ կռնէ ուղղակի կրքերէ վարդապետների առաջ կը ձգէ ըսելով նրանց, առէք զձեր մեռել, ձեր գլուխն ուտէ, տուէք զիմ փիլոն: Տօ գարշելի շան որդիներ մէկ մեռելի համար զիմ փիլոն վար կառնէք: Ահա ձեր մեռելն ձեր գլուխն ուտի տուէք զիմ փիլոն գնամ մեր տուն: Իսկոյն վարդապետներ խնդալով տալու քէշիշին փիլոնն իրեն կյանձնեն: Ըստոյզ բացատրութիւն բանաստեղծութեան սա է որ կարդացիր:

ի 10 Դեկտեմբեր 1909
Դաւրեժ

ՀԵՐՈՍ ԶԷՅԹՈՒՆԻ

Նժոյգ ձին նստած դու հայր քաջ բարդէ
երբ զինուած է նա դէմքով զուարթ է,
Օաման զօրքերին բիւր-բիւր կշարդէ,
Թէեւ վարդապետ արի քաջ մարդ է:

Թաւիշ թանկագին չհագաւ իւր հագին,
Վեհանձն էր ինք սիրոյ կաթողին,
Պաշարեց զօրքին քանդեց զհիւս բերդին,
Խաչ բռնած էր ինք հետ ձեռաց զէնքին:

Սուր ձեռին բռնած նժոյգ ձին նստած,
Զօրատան զիմաց ձիով էր կանգնած
Ինքն անվեհեր անձ, սուր էր կառկառած,
Սպահ ու զօրքեր տակէն անցուցած:

Կեցցէ բառերով, տիադոս ստացած,
Քօնսուլների հետ դաշին էր կապած,
Բերդի զօրքեր էլ գերի էր առած:

Կիլիկեայի մէջ սարսափ տարածած,
Անուն նորա է Բարթուղիմէոս
Զէյթուն ծնած է ֆռնուզի հերոս,
Նժոյգ ձին նստած նա է միշտ գոռոգ:

ի 20 մայիս 1909 թիւ
Կ. Պօլիս

1880 թուին Զէյթունի պատերազմին ֆռնուզի վանահայր Սուրբ Աստուածածնայ վանուց Բարթուղիմէոս վարդապետ յաղթեց Օաման զօրքերին ու մինչև անգամ զօրաց բերդն առաւ ու դաշին կապեց Ներսիսեան քօնսուլների հետ:

Վիճարանութիւն մաղուոյն եւ կնոջ թէ
սէրն ումից է

Ատենօք կար մի կին և մարդ,
Սէրտ կապրէին հանգոյն իբր վարդ,
Նախանձեցին դրացիք և արդ,
Մի օր նոքա ընկան թակարդ:

Երեկոյեան, օրին մէկին,
Նոքա նստան ճաշ ընթրքին,
Երկուս մէկէն վիճաբանին,
Մէկ միւսին հարուած կանին:

Պատճառ սա էր իսկ բացարձակ,
Սիրով էին մեշա համարձակ,
Վէճի բռնուան մարի և որձակ,
Կին կը ճըռար մազեր արձակ:

Կինն ասում էր սէրն ինձնից է,
Մարդն ասում էր չէ ինձնից է,
Նիւթ վէճին էլ այս բանից էր,
Խօսք հակառակ սէր կը քանդէր:

Մտքում դրաւ տիկին թագուն,
Փորձով ցոյց տայ ինք իր Մարտուն,
Խաբելու մէջ կին է դարձուն.
Մարդն անմիտ է թմրած ի քուն:

Տիկին կոչեց ձկան որսորդ,
Մի տաս կողէկ գձեց կոկորդ,
Չուկը առաւ իսկ և օդորդ,
Տարաւ հորեց արտում ի կորդ:

Մարդու անուն թմրած մարդիկ,
Լծեց իր վար գնաց արտիկ,
Շապկի քղանցք լցաւ հատիկ,
Ցանում էր նա միշտ խորոտիկ:

Սովորութիւն հայաստանի,
Ճորձի ատէն կին հաց տանի,
Իլիկ ձեռին բուրդ կմանի,
Տիկին Անգին ճաշ կտանի:

Մարտիկն արտում ցորեն ցանի,
Անգին հասաւ այն ժամանակ,
Մարդ ձուկն ճարեց իսկ անքանակ.
Յանձնեց կնոջ ինք միանակ:

Մարդը կասէ, փառք Աստուծոյ,
Մեր տուն ունինք հաւկիթ ու ձու,
Այս ձկները տար դու մեր տուն,
Իրկուն կեփես ձրածեղ և ձու:

Մեկանդ կուտենք, կըլլանք ի քուն,
Շէն թող մնայ Աստուծոյ տուն,
Հրաջք եղաւ այսօր բիթուն,
Ձկներ կուտենք, ես, դու, խաթուն:

Իրկուն եղաւ մարդ տուն դառաւ,
Ձկներ եփող ինչեր չարաւ,
Եփեց, թափեց, ինք միայն լափեց,
Բնաւ մարդուն մաս չպահեց:

Մարդ և կնիկ նոյն սեղանին,
Վէճ սկսեց անցեալ բանին,
Մարդն ասաց, այ կնիկ դու,
Ուր է եփածդ էն ձուկն ու ձու:

Խոփոռ նայեց կնիկ մարդին,
Իսկոյն և եթ միմեանց ջարդին,
Իրաւունք է միշտ կախարդին,
Վայ է եկել անմեղ մարդին:

Մարդն էր խփում, կնոջ քացին,
Տիկին կանչեց մօտ դրացին,
Մէկ միւսին յանցանք բացին,
Խիստ զարմանք էր կնոջ լացին:

Դրացիք ասան մարդուն կնոջ,
Սէր կար ձեր մէջ միշտ և խոյնջ,
Չպէտք է մարդ ծեծէ կնոջ,
Սուտ ես ասում որ ունի պոչ:

1001
4606
ՓՕԶԻ

Մարտիկն ասաց ախ եղբայր դու,
Արտուժս գտայ շատ ձուկն ու ձու,
Տուի կնոջս բերաւ իտուն,
Ինձ խաբում է միշտ և անհուն:

Պարան բերաւ Անգլին տիկին,
Սան կապեցին խեղճ Մարտիկին,
Զափազանց էլ մարդին թափին,
Գիշեր մնաց իմէջ բակին:

Իսկոյն և եթ մարդիկ գնացին,
Կին և էրիկ մենակ մնացին,
Էլ խօսք չկար մարդու լացին,
Շատ էր ծեծել մօտ դրացին:

Մարտիկն ասաց անգուլթ Անգլին,
Ինձ կապեցին մարդիկ թակին,
Անպատուի՛ր զիս ի մէջ բակին,
Բաց զիմ պարան, մեղայ տիկին:

Կին արձակեց ինք իւր մարդուն,
Խրատեց զայն մի օր բիթուն,
Ծեծել տուաւ իբրև դրդում,
Մի վատահիւր եւա որդուն:

ի 13 Դեկտեմբեր 1909
Դավրէժ

Բացատրութիւն բանաստեղծութեան: Մէկ
կին և իւր մարդ իրարու հետ շատ սիրով կապ-
ւէին, այնպէս որ դրացիները մարդուն ու իր
կնոջ վրայ կը նախանձէին, մէկ օր էլ սատա-
նայի սուրհանդակը մըտաւ կնոջ և մարդուն
մէջ, երկպառակութեան մեծ-մեծ սերմեր ցա-

նեց որով կնիկ, գործնականապէս ցոյց տուաւ
իր մարդուն: Կանչեց ձկնորսին մի քանի փող
տուաւ նրան բաւական թուով ձկներ առաւ ու
տարաւ իր մարդուց ծածուկ թաղեց արտի
կորդ տեղեր առաւօտեան նախաճաշիկ տարաւ
մարդուն այն ատեն Անգլին հասաւ արտը, ար-
դէն միեկնոյն ժամանակ մէկ, մէկ, ձկները արօ-
րի բերան դուրս էին գալիս հերկի միջից: Մար-
տիկ ուշադրութեամբ հաւաքեց ձկները տուաւ
իր Անգլին կնոջ ու ասելով. թէ այս ձկները
տանես տունը և էս իրիկուն մի լաւ ձուա-
ծեղ կը պատրաստես, ընթրիքի ատեն միասին
կուտենք: Իսկ տիկին իբրև հաւատարիմ ընկեր
իր մարդուն ճամարիտ խօսք տուաւ, բայց հա-
կառակն ըրաւ, ձկները եփեց իր սիրականի
հետ կերաւ, միմիայն մի լոկ թան ապուր դը-
րաւ սեղանի վերայ, իր մարդի առաջ: Խեղճ
ու կրակ կարծում էր թէ՛ ապուրն ուտելէն յե-
տոյ, կընիկ իրեն համար ձուածեղն անպատ-
ճառ բերելու է, բայց երբ Մարտիկ տեսաւ ար-
դէն Անգլին սկսաւ հասաքել սե-
ղանը, մարդն ասաց, այ կնիկ ո՛ւր է մեր արտի
միջի գտած ձկները, չէ՞ ո՛ր դու, ինքդ խօսք
տուի՛ր որ հիմա ձուածեղ պիտի եփէիր, որ մի-
ասին ուտէինք, ինչ եղաւ: Սհա կնոջ պատաս-
խանը, այ մարդ խենթ ես, իսկի չոր արտի մէջ
ձուկն կը լինի, կերևի գժուեր ես, և մի քանի
անգամ կընկնելով Անգլին իր ասածները այնպէս որ

խեղճ մարդ կատարեալ բարկացաւ ու ըսկսաւ իր կնոջը երկու ապտակ իջեցնել, իսկ տիկինը հերարձակ ճշալով վազեց ճրագվառոցին դըրացիներին հաւաքեց իր տունը, ու խեղճ մարդու խենթութիւնը հաստատեց, միամիտ դրացիք հարցրին այ մարդ դուք շատ սիրով էիք, այս ինչ բան է, որ տեսնում ենք ձեր մէջ, Մարտիկն պատմեց մի ըստ միովէ ձկների վերաբերմամբ և իր կնոջ հակառակ վարմունք և միամիտ դրացիները իրարու երես նայեցին ու ասացին միմիանց, իսկապէս այս մարդը խենթացեր է, իսկի չոր հողի մեջ ձուկն կլինի, և այդ խօսքի վրայ, աւելի պարոն Մարտիկն բարկացաւ, մի հարուած ևս կնոջն իջեցուց ամենահամեստ խոչախ տիկին, իր մազերը փետտելով ու շորերը պատառոտելով սարսափելի ճիչ արձակեց արտասուլթոր խնդրեց դըրացիներին, որ իր խենթ մարդուն կապեն բակի սան վրայ և այնպէս էլ բարի դրացիները Անգին տիկնոջ հրամանները կատարեցին. ըստ արժանոյն: Բաւական ժամանակ նստելով սկսան ցաւակցաբար խօսել միմեանց հետ, թէ՛ ինչ դժբախտութիւն էր պատահեց այդ խեղճ մարդուն: Յետոյ իւրաքանչիւրը ձգելով մարդուն ու կնոջը գնացին իրենց տներ: Վերջապէս խեղճ մարդը, իր կնոջ երեսին նայելով խորունկ հառաչանք մը քաշեց ու ասեց, անգուլթ կին, այս ինչ փորձանք էր, որ իմ գլխիս բերի: Համար-

ձակաբար կնիկը պատասխանեց, ես քեզ չասի որ սէրն ինձանից է, իսկ դու՝ կը պնդէիր թէ՛ ինձինց է, տեսա՞ր ինչպէս խենթացնելով կապել տուի քեզի:

Ահա այսպէս կրնէ կինը մարդուն, երբ նա քունն է, որ բնութեամբ չէ զարթուն:

ԺԱՄԱՆԱԿ Է ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ

Քաջ պատանիք դուք հայկազեանց,
Հասեալ է ժամ ազատութեանց,
Բաւ է կրեմք սուր և արկածք,
Անխիղճ, անգուլթ օտարագանց:

Տարօնացի եմ ես, Վարդան,
Թշուառութիւն հայուն կարգամ,
Ընկեր չունիմ ռազմի երթամ,
Շամփրեմ զոստին յուսկ յետ դառնամ:

Ով տէր Յիսուս, դուն ես միայն,
Տուր միութիւն ազգանազեան
Թող չերկնչի հայն այնքան,
Ժամանակ է ազատութեան:

ի 5 Յուլիսի 1889

ի Քղի գաւառ

Մայիս ամսու դու զեփիւռիկի եղա-
նակն ունի

ՈՎ ԵՆՏ ԳՈՒ Է ԻՒՐ ԿՆՈՋԵՆ

Ճարիր դու ինձ, այնպէս մի մարդ:
Որ կնոջմէ գոհ լինի արդ,
Ժանդ կնոջ ձեռք կորած է մարդ,
Հլու տիկին գլխու է զարդ:

Մի գիւղ տեսայ անուն Մուսուռ,
Շատ մը մարդիկ նստած կտուր,
Մեկիքն եկաւ բարեւ ետուր,
Խօսում էին բոլորն էլ՝ զուր:
Մեյիքն. Կատակ ըրաւ, դրամ կար բռն,
Ժողովք մարդկանց բազում էր՝ խուռ
Մի կին անցաւ գլուխն էր կուռ,
Տուն պեղեցիկ, կտորած էր դուռ:

Հարց բացուեցաւ կանանց մասին,
Մեկիք պատմեց մարդկանց դասին,
Ամեն մի մարդ մի բան ասին
Շատ գովեցին մեկիքի հարսին:

Մեկիքն ասաց աղբէր մարդիկ,
Մի բան ասեմ միմեանց ջարդիկ,
Մի կին ունեմ անուն Վարդիկ,
Ով կա մեր մէջ չունի դարդիկ:

Ո՞վ դժգոհ է, իւր կնոջէն,
Ոտքի կայնէն բոլոր մէկէն,
Իսկոյն կայնան բոլոր մէկէն.
Նստած մնաց պարոն Տօտէն:

Ասին նրան. Տօտէ դու ջան,

Տիկնոջէդ գոհ ես դու այդքան,
Ոտքս կտորեց կնիկս Մարջան,
Յետ մնացի ես անազան:

Երեւում էր այս մէկ բանէն,
Ոչ մին գոհ էր իւր կնոջէն,
Բոլոր կայնան բացի Տօտէն,
Նա էլ կաղ էր իւր մէկ ոտէն:

ի 28 Դեկտեմբերի 1909

Դարեմ

ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴ

Ահա, տես, տես, խորշ-խորշ ձորեր,
Ձուտ վճիտ են նոցա ջրեր,
Գեղեցիկ են կարմիր վարդեր,
Սոխակ կերպէ անուշ երգեր:

Խիստ կանաչ են տեղւոյն թփեր,
Մարմանդ հովեր հայոց լեռներ,
Դեռափրթիթ ծաղկունք, վարդեր,
Մատամբ քաղեն օրիորդներ:

Ախ ուր մնացիք մեր տղաքներ,
Կանայք, մանկունք հայոց քաջեր,
Ուխտի դնան մեր սուրբ վանքեր,
Խիստ քնքուշ են մանկամարդեր:

Պիտ մենք տեսնենք այդ լուս վանքեր,
Արդ տիրում են զազան թուրքեր,
Ոհ մեռած են հայոց քաջեր,
Ուր մնացին նոցա լաճեր:

Դարեմ. ի 29 Դեկտեմբեր 1909

ՀԱՐՍ ԵՒ ՍԿԵՍՈՒՐ

—

Ատենօք կար մի պառաւ կին,
Հաբս մը ունէր անուն Անգին,
Շատ ունէին գառն ու մաքին,
Խոտ էր տալիս մէջ իւր բակին:

Մեռաւ նորա աշխատաւոր,
Տղա, աղջիկ այր մուրուքաւոր,
Եղբայր, մայրիկ քոյր և քաւոր,
Լալիս էր նա ամեն աւուր:

Երկար տեց նորա սուգը,
Սպառեցաւ մալ և մուլքը,
Աչք կուրացաւ երկու զոյգը,
Հարսից կրում էր միշտ թուքը:

Խիստ ձմեռ էր օր ամպ ու բուք,
Հաց չունէին որ ուտէր մուկ,
Հիւանդ պառկած էր աչքագորկ,
Սիրան ուզում էր խորուած ու ձուկ,

Հարս դիզում էր աչք և ունքը,
Սիրում էր նա պատանիք զոյգը,
Դարեայ ունէր սամուր և քուրքը,
Առտու իրկուն կայնած էր զուրքը:

Պառաւ տատը ուզեց խորուած,
Մի գորտ եփեց զարշելի քած.
Տուաւ կեսրոջ անգուլթ անխած,
Չար հարսունք կան համատարած:

Մեռաւ կեսուր այն խեղճ տատին,

Չայն թաղեցին ի տակ պատին,
Անգին կարգեց իւր տղա մարտին,
Մի հարս բերաւ յաջորդ վատին:

Ատեն եկաւ նա ծերացաւ,
Պառաւ տատի, տեղն ինքն անցաւ,
Պարկեշտ հարսին կեսուր դարձաւ,
Խիստ ծերացաւ աչքէ կուրցաւ:

Հանգոյն նման իր սկեսուրին,
Ուզեց խորուած օր կէսօրին,
Հարսի անուն էր Բսկունի,
Լաւ էր վարվում հետ կիսուրի:

Խորուած եփեց նոյն և կէտին,
Կուզէր տալ նա Անգին տատին,
Եփած միս էր ոչ թէ գորտին,
Արդար է Տէր դատ անագին:

Որչափ եփեց Բսկունին միս,
Գորտ էր դառնում նոյն իսկ ժամին,
Դէն էր զձում գորտ դարձած միս,
Խոյլ չէր տալիս զինք մեղանչելիս:

Կիսուր զգաց եղելութիւն,
Պատմեց հարսին դարձած բիթուն,
Բեր տուր ինձի, գորտ դարձած միս,
Խիստ բարի ես սիրուն որդիս:

Չայս ասելով առաւ կերաւ,
Աստուած իրեն պատիժ տուաւ,
Տուած չափով զայն յետ առաւ,
Անգին տիկնոջ այսպէս դառաւ:

Թաւրիչ ի 20 Իեկաեմբերի 1909

ՎԱՌԵԱԼ ՈԳԻ

Վարդան, Վահան Մամիկոնեան,
Վառեալ ոգևով նոյնիսկ ես կեամ,
Գուցէ սերունդ նոցունց լինիմ,
Ոգի մատնիչ երբէք չունիմ:

Թշնամիք մեր զինուոնք վանեմ,
Նախնեաց վրէժ պէտք է հանեմ,
Որոմի տեղ ցորեն ցանեմ,
Վատ խուժանի հոգին հանեմ,
Քաջ հայկազանց ես մի սան եմ:

Ի 5 Սեպտեմբերի 1888

Ի Քլի գաւառում գրեցի
վարժապետ ժամանակիս
Վարդան Տէր Աւետիսեան
Տարօնացի Այժմ ծուռ Մշեցի.
Հետնդ քահանայ տէր Աւետիսեան:

ՎԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Քուրտ ու Չերքեզ Օսման զօրքեր,
Քանդեցէն մեր նախնեաց վանքեր,
Հայաստանի վերքն ու ցաւեր,
Դուք զիտեցէք եղբայր հայեր:

Ի՞նչ ահուկի ձեր զիտած վայրեր,
Միշտ ուռգել են հայ սուրբ արիւններ,
Իսկ հայ զիականեր կերել են գայլեր,
Պատճառ են դառել կատաղած քուրտեր:
Նոցա սուխներ, երկաթ ժանկոտներ,
Ծակծկոտեր են մեր մարց յարգանսներ,

Հարազատ տղան իւր միտք պիտ պահէ
Անմոռանալի վերքերն ու ցաւեր:

Նոքա գողացան մեր գանձն ու փարէն,
Սպանեցին զհարբ մեր անգթօրէն,
Մեր հարսն ու աղջիկ գերի կը վարեն,
Անամօթաբար կերգեն կը պարեն:

Գազանից գազան ամենից վար են
Ուզում են հայոց ճրագշուտ մարեն,
Չեղած զրպարտութեամբ մեզ կշարշարեն,
Տաք երկաթով մեզ կը խարեն:

Ի 27 Մայիս 1909

Կ. Պօլիս

ՍԱԽԱՌՆՈՂ ՀՐԵՇՏԱԿ

Մարդ) Հրեշտակ—հրեշտակ, ուսանում ես,
Նուրբ օղի մէջ միշտ անդատար,
Մէկ մը երկիր, մէկ մը երկիրնք,
Արիւն կը վոթես կամ թէ քրտինք:

Մարդ) Մենք ամեն մէկ կցանկանանք,
Քեզի նման շուտով դառնանք,
Ո՛հ մեր աշխարհ խիստ վատացաւ,
Մաքուր օրեր շուտով անցաւ:

Հրեշտակ) Ես լուր ունիմ երկնաւորէն,
Պիտ ձեզ պատժէ երկարօրէն,
Գործում էք դուք վատ կուրօրէն,
Քայքայեցիք տիրոջ օրէն: (օրէնք)

Հրեշտակ) Իմ տէր զրկեց իւր միտքին,
Դուք վատ ասիք նորա անձին,

Չապաշխարիք նորա դարձին,
Որ տէր դառնաք անգին գանձին:
Մարդ) Մենք տկար եմք մարմին ունինք,
Ազատ կեանք երբեք չունինք,
Մէկն ազա միւսն գատի (գատաւոր)
Շարունակ մեզ միշտ կգատի:

Հրեհսակ) Աստուած ինքը միշտ մարդասէր,
Դուք նորա հօտ, ինքն է ձեր տէր,
Գիտէ նա իսկ ձեր դառն ցաւեր,
Մի օր կանէ ձեզ մեծ հրաւէր:
Մարդ] Մեզի ջարդեց Համիդ սուլթան,
Ոչ հաց ֆաւց ոչ էլ չորթան,
Այժմ չգիտենք որտեղ երթանք,
Արգելեց մեզ էլ չկարգանք:

Հրեհսակ) Կարգա դու միշտ սուրբ պատմութիւն
Զգոյշ կացիր եղբիւր արթուն,
Վրէժխնդիր է տէր միշտ զարթուն,
Մի օր կպատժէ Ձերքեզ Քրդուն:

ի 21 Մայիսի 1909

Կ. Պօլիս Գաւի Գիւղ

Ողբալի խնդիր Նոբին Վեհափառութեան

Առ Խրիմեան Հայրիկ

ՏարօնացիՏէր Աւետիսեան Դեռնդ Բահանայէն:

Աստուած իմ Աստուած ընդէր թողիր զիս
Պանդուխտ երկրումը վշտեր կայրին զիս,
Վշտերս թագուն, ցաւերս անհուն,
Լալիս եմ ես, գիշերն ի բուն:

Երբեմն Վարդան արդ, տէր Դեռնդ,
Երբ կոչում էք դուք զիս ձեր մօտ,
Այդ համբոյրեմ, բուրում է հոտ,
Ես էլ մարդ եմ, ոչ տունկ ոչ խոտ:

Արդարութեամբ տես, իմ այս իրք (գատը,
Ընդունիր դու զիս քո սուրբ գիրկ,
Կը վօթեմ գլխիդ զիմ բոլոր կիրք, (բարկութիւն)
Բարի է մահ քան թէ կեղծ դիրք:

Երբ զիմեցի վեհ Հայրիկին,
Ընդունուեցայ ըստ իւր կարգին,
Դիւանատան ինձ յոյժ յարգին,
Իսկոյն և եթ գործերս կարգին:

ի 5 Մայիսի 1904

ի Ս. Էջմիածին

ՄՕՐՆ ՈՒՐԱՅՈՂ ՈՐԴԻՆ

Մայր) Ախ իմ գաւակ դուն քաջարի,
Ինձ կորեկ տուր կամ թէ գարի,
Մեռնում եմ ես, ծուխդ մարի,
Կաթ եմ տուել լեր դու բարի:

Որդին) Դու չես ինձի բնաւ իմ մայր,
Կորի գնայ ընկիր ձոր սար,
Շուտով մեռիր վրադ էլ քար,
Գլխիդ կը տամ մի հաւի թառ:

Մայր) Ապերախտ, ո՞հ անխիղճ որդի,
Սպանում ես զիս նման քրդի,
Հաց տուր ուտեմ վատահոգի,

Նման ես դու անգուլթ թուրքի:

Որդին) Որդիդ չեմ ես բնաւ քեզի,
Վնաս տուիր միշտ դու մեզի,
Ձեմ ընդունիլ քեզ ինձ ազի (մայր),
Դատարան կայ արդար խազի (գատաւոր)

Հեղինակ) Շուտով գնաց մայր գատարան,
Բողոք տուաւ այն մեծ սարան,
Կանչին զորդին իսկոյն տարան,
Արդար վճիռ հարկին արան:

Հեղինակ) Դատաւորն էր իսկ և արդար,
Վճիռ տուաւ խիստ անաչառ,
Քննեց շուտով նա առ մի առ,
Տղան նայեց մօր վատ ու սառ:

Դատաւոր) Այսպէս ասաց իսկ գատաւոր,
Մայրդ պահեց քեզի իւր փոր,
Ինն ամիս էր պայման ու օր,
Երեք տարի գրկում խեղճ մօր:

Հեղինակ) Դատաւորն էր մտքով արթուն,
Կշիռք բերաւ իր կեցած տուն
Արդար էր նա խիստ բանիբուն,
Վճիռ տուաւ նոյն և իսկոյն:

Քաշած կշիռք էր հաւատար,
Որչափ տղան էնքան էլ քար,
Ծակել տուաւ նոյնիսկ քարին:
Օղակն անցուց հաստ շղթային:

Հեղինակ) Վզէն կապեց չար տղային,
Պիտի պատժէր երեք տարին,

Ինն ամիս ինն էլ օրին,
Արդար էր գատ իսկ և ամեն:

Հեղինակ) Բայց երբ տղան տեսաւ զայն բան,
Իսկոյն զգաց միահաւան,
Մեղայ գոչեց նոյն և հետան,
Մօրն ընդունեց էլի տղան:

Դաւրէժ ի 25 Գեկեմբերի 1909

ՀԱՅ ԻՇԽԱՆ

Հայ իշխան ես սիրուն պատրիկ,
Վրան գործիր դու իմ գառնիկ,
Խիստ արեւից դուք տաք չառնիք:
Մեր թշնամուց վրէժ առնիք:

Ձեզ զինարան ցրոնք մառնիկ,
Քաջ պատանիք գնդին խառնիք,
Արի կացէք զերի առնիք,
Ձար մատնութիւն յանձն չառնիք
Դէպ հայրենիք միթէ սառնիք,
Դէմ թշնամեաց զինուք առնիք,
Ձինուորաց մէջ վատեր չխառնիք:
Յերկնաւորէն շնորք կառնիք:

Դուն Պատրիկն ես կամ թէ Մօրիկ,
Կեղծիք չունիս բնաւ չարիք,
Պատուած վրաններ շուտով կարիք,
Վատ թշնամեաց ճրագ մարիք:

Կ. Պոլիս ի 28 Մայիս 1909

ՈՂԲԱՆԻ ԲՈՂՈՒՔ ԲԱՂԴԻՅ

Ով դու անգուլթ անխիղճ բաղդիկ,
է՞ր չես թողուր զնամ հայրենիք,
Չունիմ հայրիկ իսկ ոչ մայրիկ,
Բաւ է կրեմ դառն վշտիկ:

Վշտերս թագուն, ցաւերս անհուն,
Չունիմ ոչ տեղ և ոչ ալ աուն,
Կուլամ կողբամ գիշերն ի բուն,
Հիւանդ եմ ոհ, չունիմ ես քուն:

Քունս փախչած գլուխս գիծած,
Հառաչում եմ դէմ քս դիւրած,
Հառաչում եմ դէմ քո տխրած,
Հոգեառս կայնած գիմացս,
Կամի գատել զհոգիս իբաց:

ի 25 Ապրիլ 1909

Կօստանդնուպօլիս

Գասի գիւղ

Նոր տարուայ առթիւ, Վիրաւոր հայրենասէր

Շատ վատ օր է այս նոր տարին,
Հալածվում եմ մինչ ցայս վայրին,
Մի խնդալ դու հայ բառբառին,
Դեղ ցանիր ոհ իմ նոր վէրքին:

Ո՛հ Աստուած իմ, մի թողուր զիս
Խղճայ թշուառ անբախտ ազգիս,
Ա՛խ քաշելով քաղուի հոգիս,
Տէր դու գթայ իմ հայ ազգիս:

Անբաղդ էի մօր յարգանդին,
Աւաղ ծնեալ նոյն սև օրին,
Մի լուր տարէք իմ աղային,
Որ գայ, շուտով դէպի առ իս:

Այժմեան տեղս Կոստան Պօլիս,
Մէր հայրենեաց կ'այրէ զհոգիս,
Մի անարգիր որդի դուն զիս,
Բաւ և տանիս ծնեալ վայրիս:

Ծնեալ տեղս Ջրիկ Մուշ է,
Իւր հողն ու ջուր շատ անուշ է,
Մարգ և օղբ վէրք կ'բուժէ,
Երկիր Մշոյ խուժադուժ է:

Ջրիկ, Մշոյ սիրուն դաշտ է,
Ժողովուրդ իւր բարեպաշտ է,
Թուրքերի հետ միշտ անհաշտ է,
Իւր հիւրերին սիրով կպաշտէ:

Անբաղդ եմ ես Տարօնացի,
Ազգիս համար շատ ցաւ զգացի,
Ծունկի գալով միշտ ես լացի,
Իմ աչացս տէր մեղքացի:

Ազգանունս տէր Աւետիս,

Տէր դուն գլխա վասն հայ ազգիս,
Ոչ կայ արատ ի մէջ վարքիս,
Խղճա թշուա անբաղդ հիգիս:

2) Զրիկ գիւղ հեղինակիս ծննդավայրն է
Մուշ քաղաքին կապտկանի:

ի 25 Յունիս 1909 թիւ Կ. Պօլիս

ԵՐԳ ՏԽՈՒՐ ՍՈՆԱԿԻ

Առաւօտեան արշալոյսին,
Պատմեմ քեզի սօրա մասին,
Յողաշաղ էր մարգագետին,
Սոխակ նստել վարդի թփին:

Երգում էր նա զիւր մեղեդին,
Մութ էր պատած հայ աշխարհին
Կոտորած կար հայոց ազգին,
Զոհեր կտար չար Համիդին:

Կորուստ հայոց էր ահագին,
Մարք լալիս ին խիստ դառնագին,
Արիւնաներկ մարգագետին,
Խաւար տիրեց մթնոլորդին:

Բռնաբարուած աղջիկ տիկին,
Գերի եղած պիղծ քուրտերին,
Սոխակ փոխեց զիւր մեղեդին,
Ողբերգում էր հայաստանին:

Միջոց չկար նոյն և կէտին,
Մարք բռնէին ձեռք մանկրկին,
Փախչում էին յոյժ լալագին,
Սոխակ երգում էր տխրագին:

ի 15 Յունիս 1909 Կ. Պօլիս

ԳՆԱՀԱՏՈՒՄՆ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ

Ռ՛ւր է մարդ այն տեղ է վարդ,
Ռ՛ւր է էշ, այն տեղ է գէշ,
Ռ՛ւր է գիրք, այն տեղ է միրք,
Ռ՛ւր կայ հաց այն տեղ դուն կաց:

Ով որ ունի անզգամ կին,
Հագուստ նորա պատուած ու հին,
Բարի ամուսին վեր առ քո ուսին,
Չար ամուսին թող տանի լերանց սին
Ամենին արժէք չունի անխելք մահ-
տեսին:

ի 5 Յունիս 1909 թիւ Կ. Պօլիս

ՈՐՈՆՈՒՄՆ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ

Ազատութիւն քեզ որոնի,
Վասպուրական ես կանգ առի,
Մատաղ կեանքս կը թառամի,
Սիրտս վառուած ողէս Արամի:

Վկայ լինի Աստուած բարի,
Որ պայքարեմ ես միշտ արի,
Վկայ լինի Աստուած անհուն,
Որ պայքարեմ կեանքումս ի բուն:

Բաւ է հայեր ըլլանք ի քուն,
Աւերեցաւ ամբողջ մեր տուն,
Թշուառութիւն եղաւ անհուն,
Հայն էլ մեռաւ կորաւ անուն:

Ազգանունս տէր Աւետիս,
Թող զոհ լինիմ թշուառ ազգիս,
Հառաչում եմ քաղուի հոգիս,
Ազատութեան սէրն ի սրտիս:

Ի 15 Սեպտեմբերի 1888 թիւ
ի Վան քաղաքի ի սուրբ Նեան Վա-
րագա Վանք: Միեւնոյն ժամանակ ու-
սուցիչ էի նոյն վանքի վարժարանին:
Եղանակ սորա է մայիս ամսու դու
գեփիւտիկին:

ՊԱՊԻ ԽՐԱՏ ԻՐ ՈՐԴԻՈՅՆ

Ականատես միշտ եղայ ես,
Վատ թշնամու տուած վէրքիս,
Դառն է կսկիծ իմ խեղճ ազգիս,
Կարդա՛մ դու զայս աւարտ դասիս:

Մի մոռանար իմ նազելիս,
Տուած խրատս օրիորդիդ,

Մանիր դու բուրդ գուլպայ գործիր,
Օրօրոցիդ իսկ քով նստիր:

Միշտ մանուկիդ խրատ խօսիս,
Հայաստանի անցքեր ասիս,
Աստուած սիրես չմոռանաս,
Հայրենիքիդ զինուոր դառնաս,
Հայ նախաարնք շուտով բառնաս:

Այս անգամին մետաքս մանիր,
Նոր մանուկիդ զրօշակ բանիր,
Կորեկի տեղ ցորեն ցանիր,
Հայրենիքիդ վրէժ հանիր:

Ի 29 Մայիս 1909

Կ. Պօլիս

ԵՐԿԱԹԱԿԱՄՔ Է ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ

Իզմիրլեան էք դուք ոսկեհանք,
Հաստատամիտ երկաթակամք,
Շրջապատողդ մարդ չեն տմարդ,
Ազնիւ ծնունդ գլխու էք զարդ:

Մտածում էք դուք անփարատ,
Խեղճ ու կրակ քաշում էք դարտ,
Սինօդ ունիք ինչի պէտք է,
Դիւան ունիք կամքդ կրհերքէ:

Խենթ մշեցին ձեզի կերգէ,
Ցանած սերմերդ յոյժ անբերք է,

Ճարիր քեզի մի հմուտ մարդ,
Բոլոր վշտերդ անէ փարատ:

Կուսակրօնք աշխատում են,
Ձեզի վրայ գցեն արատ,
Հարուստ մարդուն կանեն աղքատ,
Նոքա մարդ չեն, իսկ են տմարդ:

Արթուն եղիր քիչ շատ արի,
Իմ ասածներ քեզ են բարի,
Ձար գործողաց մուխը մարի,
Ապրիք դուք շատ երկար տարի:

ի 12 Դեկտեմբեր 1909

Դավրէթ ֆաղափ

ՁԱՏԻԿ ԵՒ ԼՈՒՍԱՏՐԱԻԿ

Նշանակում ե երկու կուսակցութիւն

Դու իմ սիրուն փոքրիկ գատիկ,
Լճեր քո է լուսատրտիկ,
Հայք ոչ պահք են և ոչ ուտիք,
Երբ միմեանց ցնահատիք,
Իսկ այն ատեն դուք էք մարդիկ:

Պուտ, պուտ, պուտ-պուտ նախշուն գատիկ,
Գեղեցիկ է քուկին տոտիկ,
Կամաց եկուր դու ինձ մօտիկ,
Հարցնում եմ քեզ շատ խորտոտիկ:

Կարմիր գատիկ սև բիծերով,
Քեզ դիտում են անցող դարձող,
Հայոց համար չիք որ լացող,
Քեզնից աւել յոյժ գեղեցիկ,
Մութ գիշերով լուսատրտիկ:

Այն աստիճան պատառոտենք,
Կտոր չկայ որ կարկատենք,
Շարունակեց մեծ պահք երկայն,
Նաւակատիկ հինգ-հինգական:

Ձէրքէզ և քուրդ որտեղ տեսան,
Կողոպտելով միշտ մեզ թական,
Միանալով մեզ մեռուցին,
Մեր սեփական հող տիրեցին:

Փոքրիկ գատիկ, լճն էս ասում,
Լճերանանք, պէտք չէ պարտինք,
Ձինւոր գրուինք միասիրով,
Ձէնքեր առնենք յոյս հաւատով,
Պիտի յաղթենք վեհ Աստուծով:

ի 28 Մայիսի 1909 թիւ Կ. Պօլիս

ԴՐՈՒԱՔ ՇԱՆԹ ՏՊԱՐԱՆԻ

Շանթ տպարան է գեղեցիկ,
Իւր մէջ բանող սիրուն անձինք,
Բացուած ատեն մենք օրհնեցինք,
Վարդ և ծաղիկ մէջ պահեցինք:

Շանթի տէրն է վեհ Փափագեան,
 Խմբագիրն է Պերճ Պարսամեան,
 Յաճախորդներ են զանազան,
 Տիպար ունի երկնանման:

Խենթ մշեցին նա է տպի,
 Արագ կթռչի իբր ամպի,
 Անթառամ է թող շատ ապրի,
 Տառ գեղեցիկ նա կըտպի:

Հազարոսն է Փիլիպոսեան,
 Հանճար ունի խիստ զանազան,
 Անվեհեր է Վարդան Մամիկոնեան,
 Նա լաւ գիտէ զիւր գործած բան:

Պարոն Արամ Կոշկակարեան,
 Յովսէփ պարոն Ճըզմաճիեան,
 Սէգ Յարութիւն է Մալխազեան,
 Պարոն Վահրամն է Դերձակեան:

Ընկեր սոցա Խաչիկ Մաքեան,
 Միւս Խաչատուրն է Մէքիկեան,
 Սոցա տանտէր վեհ Փափագեան:
 Կեցցեն դոքա սիրով միաբան:

Վերոյիշեալ տպարան նոր բացուեցաւ, 1909
 թիւ ի 15 Մայիսի, ի Կ. Պօլիս Հալաթեա կա-
 մուրջի գլուխը, որուն խմբագիրն է ու մեծ հե-
 գինակ պարոն Մերուժան Պարսամեան, իսկ տը,
 պարանի տէրն է, պարոն Վահան Փափագեան:
 Տպարանի հիմնարկութիւնը առաջին անգամ ես

օրհնեցի: Խենթ մշեցի կամ Ղևոնդ քահանայ
 տէր Աւետիսեան, իսկ միւս անունները որ յի-
 շեցի բանաստեղծութեանս մէջ, նոքա էլ տպա-
 րանի գրաշար գործաւորներն են:

Ի 2 Յուլիս 1909 թիւ ի Կ. Պօլիս
 Շանթ տպարանում գրեցի որ է Ղալաթիա

ՏԷՐ-ՏԷՐ ԵՒ ՏԻՐՈՒՀԻՆ

Մին տիրուհի և մին տէր-տէր
 Որդի ծնան անուն Մէհեր,
 Բաջ արի էր, բաւական գէր,
 Աստուածապաշտ ուսումնասէր:

Մէհեր գնաց լերան ստորոտ,
 Աղբիւր գտաւ, եղբրք կար խոտ,
 Ծունկի եկաւ, արեց աղօթք,
 Երկինք գոռաց խիստ մեծ որոտ:

Ձայնեց իսկոյն մեծ Սաբաւոտ,
 Սոսկաց Մէհեր դառաւ մի հորթ,
 Արածում էր միշտ կանաչ խոտ,
 Գլուխ վէրք էր, մարմին բորոտ:

Պատճառ դառան տէր-տէր իւր կին,
 Որ մուտք գործին կիրակմախն,
 Չըպահեցին էն սուրբ օրին,
 Փորձանք բերին խեղճի գլխին:

Օրինակ առնեն, նոր տէր-տէրներ,
Մաքուր պահեն զայն սուրբ օրեր,
Թող չարածեն արտ ու ավեր,
Կը բորոտեն կընկնան սարեր:

ի 12 Սեպտեմբերի 1911 թիւ
Դավթեժ

ՆՈՔԱ ԵՆ ԿՈՂՈՊԱՏԻՉ

Երբ գնացի Վանա կտուց ,
Հիւանդացայ գինւոյ հոտուց,
Կըղերք ժողած էին մի խուց,
Զխաչեր հալին ատէն էր հունձ:
Կենդանի է տէր Արարիչ,
Իսկ նոքա են վանք կողոպտիչ:

Գիտցած ըլլաք Կըտուց վանք է,
Նոցա սահաթ խաչէն թանգ է,
Քըննիչ նրանց պէտք և անկ է,
Եկեղեցին դէռ անզանգ է
Կենդանի է տէր Արարիչ,
Իսկ նոքա են վանք կողոպտիչ:

Բարի կղերք զիս պատուեցին,
Դասաւորութիւն ինձ յանձնեցին,
Իրաւունքիս կէս կլեցին (կուլ տուին)
Իրենց մտօք անպարտ մնացին:
Կենդանի է Տէր Արարիչ,
Իսկ նոքա են վանք կողոպտիչ:

Մաղէ լաթով սուրբ ձեացան,
Իրաւունքիս կէսն ուրացան,
Մակոյկ նստան, զծովն էլ անցան,
Իսպառ նոքա զԱստուած մոռցան:
Կենդանի է տէր Արարիչ,
Իսկ նոքա են վանք կողոպտիչ:

Վարդան եմ ես իսկ Մշեցի,
Շատ ժամանակ պանդուխտ մնացի,
Յերուսաղեմ եղածս ատեն,
Ի կղերաց զժգոհ մնացի:
Վկայ լինի Աստուած հարանց,
Որ բողոքեմ հանդէպ նրանց:

ի 5 Մարտի 1881 թիւ Վան
հաղափի Կսուց անապատի Վանեումը գրեցի

Վերոյիշեալ ի 5 մարտի 1881 թուա-
կանին ուսուցիչ էի այդ կտուց անա-
պատի Սուրբ Կարապետի վանքում,
որ գտնուում է վանայ ծովու մէջ:
Իմ վարժապետութեան ատեն բարե-
պաշտ միաբաններից ինձ միշտ պատ-
մում էին վանքի անցեալ դրութիւնը
թէ ինչպէս մի անգամ վարդապետաց
միաբանութիւն վանքի արծաթեղէն-
ներ մեծամաս խաչեր հալեցին ծախե-
լով իւրացրին, առարկելով իբր թէ թի-
թեղ պիտի քաշէին եկեղեցւոյ կտու-

րի և կաթուղիկէի վրայ, այդ ասելով լսողներին խաբեցին և այդ մեծագու-
մար դրամը իւրացրին: Ոմանք վար-
դապետներէն սոյն դրամով ժամա-
ցոյց առին, այդ պատճառաւ է, որ
հեղինակս (այսինքն ես, որ հեղինակն
եմ) ասում է սահաթ կղերաց խաչէն
թանգ է: Իմ աչքի տես, վարժարանի
գիշերօթիկ աշակերտներին կերակուրն
էր միմիայն լուկ թանապուր, իսկ
վարդապետները ուտում էին երե տե
սակ կանոնաւոր կերակուր: Նոյ՛ լէս
միաբան մշակներ ու հոտաղներ ու-
տում էին լուկ ապուր: Ութ տարե-
կան հասակէն սկսեալ ձրրիապէս
ու ամենահաւատարիմ ծառայել էր
վանքին մինչի եօթանասուն հասակում,
մի ծերունի ալևոր, ամենազառամեալ
աչքի լոյսից և անձի ուժից ընկած
դա էլ նոյն լուկ ապուրից ու թանից
էր ուտում: Ես շատ անգամ անտեսա-
տան կը գնայի իմ բաժին կերակու-
րից պապին կտայի, ուտելով ինձ օրհ-
նում էր ու արտասուք թափելով վար-
դապետներին կանիծէր: Մի օր էլ
յանկարծ պապին փակայի առջևէն
ընկել է ու մեռել: Այս էլ այսպէս

տեսայ: Իմ վարժապետական վարձքէս
էլ մի մաս կերան այդ պատճառաւ
հեղինակս ասում է իրաւունքիս կէսն
էլ կլեցին: Ահա մի խնդալու բան
պատմեմ, մի օր վանքում քէշկէկ էին
եփել, երդում չեմ ընել մեծ մէղք է
բայց ճշմարիտն եմ ասում, տասներ-
կու գրուանքանոց եօթն պընակ քէշ-
կէք կերան երեք վարդապետներ:
էն Աստուած է վկայ, որ սուտ չեմ
ասում, մինչև հիմա օւշքս ու միտքս
էլ էն քեաշկէկի վրան է մնացել,
շան տղէք ինձ էլ բաժին չթողին:
Բանաստեղծութեան մէջ ես հեղի-
նակս ասում եմ հիւանդացայ գինոյն
հոտուց այն առթիւ եմ ասում, որ վանք
գտնուում է ծովի մէջ, իսկ ծով եզերք
կայ շինուած տուն որուն մառաններ
գետեղուած են գինու մեծամեծ կա-
րասներ ուր նրանց մէջ պահուած
կայ անուշ կարմիր հին գինիներ, որ
ըմպում են վանքի սուրբ արեղանները
ե՛լ եղեցի գնալու ատեն, կը նմանին ան-
մեղ գառներին:

ԲԱՆԴԱՏՈՒԹԻՒՆ ՍԵՌԻՑ

Տէր-տէր կայ տէր է, (կոչման համաձայն է),
Տէր-տէր էլ կայ անվեր է,

Տէր-տէր էլ կայ ժողովրդի հէր ու մէր է,
Տէր-տէր էլ կայ Աստըծոյ հետ սէր է,
Տէր-տէր էլ կայ խողի նման իսկ գէր է,
Տէր-տէր էլ կայ ազգին վտանգ կրեւէ,
Այդպիսին չլի շատ էլ խէր է:

Մարդ կայ մարդ է,
Մարդ էլ կայ վարդ է,
Մարդ էլ կայ տմարդ է,
Մարդ էլ կայ խարդ է (կոշտ)
Մարդ էլ կայ յարդ է, (յիմար)
Մարդ էլ կայ խելքէ բարդ է, (շատ խելացի)
Մարդ էլ կայ ճամբայ կը հարթէ,
Մարդ էլ կայ իրեն վիշտ կը բարդէ, (շատ մտածող)
Մարդ էլ կայ սև սարդ է, (սատանայ)
Մարդ էլ կայ սուտ ու փուտ միշտ կ'ջարդէ,
Մարդ էլ կայ գլխի գարդ է, (հասկացող է)

Կին կայ կին է, (պարտաճանաչ է)
Կին կայ հին է, (փորձառու է)
Կին կայ մին է, (յատուկ է)
Կին կայ սին է, (յիմար է կամ պարապ գլուխ)
Կին կայ ճին է, (սատանայ է)
Կին էլ կայ անգին է: (ամենապարկեշտ)

Հարս կայ հարս է, (բանիբուն պարտաճանաչ)
Հարս էլ կայ կերած չի մարսէ, (խրատ չընդունող)
Հարս էլ կայ ձերմակ վարս է, (փորձառու է)
Հարս էլ կայ միշտ կը բամբասէ, (քսու է)
Հարս էլ կայ կերած կը մարսէ (խրատ կընդունի)
Հարս էլ կայ արտասուք կհոսէ, (նուրբ զգացում)
Հարս էլ կայ կեցած տուն բանտ ու փոս է, (անարգւած)
Հարս էլ կայ շատախօս է, (բօշբօղաղ)

Հարս էլ կայ քրտնքի տեղ արիւն կը հոսէ, (աշխատասէր)
Հարս էլ կայ խելահաս է, (բանիբուն կը թուած է)
Հարս էլ կայ գերագոյն անհաս է, (Աստուածածին է)

Օրիորդ կայ օրիորդ է, (պարտաճանաչ է)
Օրիորդ էլ կայ որդ է, (ուտիճ կամ մուռ է) —
Օրիորդ էլ կայ խորդ է, [վայրենի է]
Օրիորդ էլ կայ խորդ ու բորդ է, (վարքից ծուռ է)
Օրիորդ էլ կայ քամած իւղի թորդ է, [կոշտ ու կոպիտ է]
Օրիորդ էլ կայ հորթ է, (տխմար է)
Օրիորդ էլ կայ անհարազատ ու խորթ է,
Օրիորդ էլ կայ սրբամորթ է, [Աստուածածին]

Մանուկ կայ նոյն է, [անտարբեր է]
Մանուկ էլ կայ անգոյն է, [անյայտ բնութիւն]
Մանուկ էլ կայ ձերմակ ձիւն է, [ճարպիկ է]
Մանուկ էլ կայ անքուն է, (չար է)
Մանուկ էլ կայ ապրանք ու տուն է, (յուսալի)
Մանուկ էլ կայ ծնողաց սրտի սիւն է, (սիրելի)
Մանուկ էլ կայ սիրոյ բուն է, (Փրկիչն է)
Մանուկ էլ կայ անհասանելի և անհուն է, (Յիսուան է)
Նախ պէ՛տ է կարգալ գրուած անուններ եւ յետոյ փակագիծների միջի բացատրութիւններ:

Ի 5 Մայիսի 1909 թիւ
Կ. Պօլիս գրեցի Գաւի գիւղում

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՀԱՅՐ ԵՒ ԱՅԾԻ ԳՈՂ

Հեղինակ) Մէկ գիւղացի այծ է գողցի,
Մեղք զգալով շատ է լացի,
Խոստովանքի է գնացի,

Այծի տէրն էր խեղճ զրացի:
Գող) Այծ մը գողցայ ես նոր հապա,
Մեղայ քեզի իմ տէր բաբայ,
Այսօր կամ վաղ կանեմ թօպա,
Մօրթին տամ քեզ շինիր կապա:
Տէր-սէր) Ա՛խ իմ տղաս վատ բան է դա,
Հայի գողութիւն եղաւ մօգա, (նորութիւն)
Հանտերձեւում այծն էլ կը գայ,
Գողութեանդ վկայ կտայ:
Տէր-սէր) Դատի կանչէ, քեզ տէրն անեղ,
Այծն էլ կը գայ, անշուշտ այնտեղ,
Գողութիւն է, վատ և տգեղ,
Վճարիր զվին գնայ ձեր գեղ:
Գող) Երբ կանչեն զիս նոյն դատարան,
Տէրն անդ կըլլայ նոյն և հետան,
Վկայ կտայ իսկ այծն մատամ,
Բռնելուս պէս տիրոջ կտամ:

ի 25 Յունիսի 1909 թիւ
Կ. Պօլիս

ԿԱՆՈՒԱԾՆԵՐԸ

Արժան ընտիր Սուլթան հինգերորդ Մու-
համեդի թագաւորութեան եօթներորդ օրն էր
երեքշաբթի ի 20 Ապրիլի 1909 թիւ, Գատի
գիւղէն շողէնաւ նստայ անցայ Ղալաթիայի
կարմնջի գլուխ, մօտ Ննի-Ջամու առաջ, տեսայ

մի խուռն բազմութիւն տխուր ու հանդարտ:
Անցող դարձողին տիրում էր մեծ տխրութիւն:

Ձի անդ կային երեք անձինք,
Միկնոյն շարքի վրայ կախուած,
Պատանքի տեղ շապիկ հագած,
Նոցա յանցանք կուրծքին գրուած:

Նոյն տեսարան Սուլթան Պէյազիտ,
Կրկին ևս կար պատրաստած,
Երեքի տեղ հինգ հատ կախուած,
Խուռն բազմութեան տխուր տիրած:

Ժողովուրդը իրար ականջի,
Փսփսայով ասում էին,
Արդարութիւն այսպէս է տրամադրած,
Որովհետեւ այս կախուածներ,
Չարութեան նիւթ էին տուած:

Ոմանք մարդկանց ասին միմեանց,
Այս կախուածներ չար են գործած,
Այդ առթիւ են դատաւարտած,
Ցանած սերմին արժանացած:

Սօթթաներից են կաշառուած,
Յիսունական ասկի առած,
Չար սուլթանի կամք կատարած,
Կախողանին արժանացած:

Իսկ խիստ վատ է շատ մը մարդկանց,
Ապերախտ են ու պարտազանց,

Հոգով կորած պատճառն է գանձ,
Անգգայ են չեն գալիս դարձ:

ի 20 Ապրիլ 1909 թիւ
Կ. Պոլիս

ՆՈՒԷՐ ԱՌ ՕՐ. ԻՍԿՈՒՀԻ
ՆԱԶԱՐԵԱՆ.

Դու օրիորդ վեհ Նազարեանց,
Ձգացում ունիս իսկ չափազանց,
Պերճ պարծանք ես դու հայկազանց,
Բնութիւն ունիս բարձր գերազանց:

Ազնիւ որդի դու մէկ հատիկ,
Քո հայրն ու մայրն են երջանիկ:
Ձուտ ես բնութեամբ չունիս կեղծիք,
Դատեր շարքում կաս անհատիկ:

Քաղցր բարբառ ինքդ ես գոհար,
Բարեաց գործոց միշտ անդատար,
Վարքով բարքով չես անկատար,
Շատ վէրքերի դարմանատար:

Տեսայ զքեզ քաղաքավար,
Սօսքեր ունիս մարգարտափայլ,
Պարտսմանաչ ազնււափայլ,
Քնահատող միշտ անդատար:

Ազնուագոյն ես Իսկուհի,
Արժան ես դու մեծ պարգևի,

Քեզ կնդունեմ ինծի որդի,
Էն դաս դասուիս սուրբ նախորդի:

Իմ որդին ես դու յոյժ անկեղծ,
Հայր Ղեւոնդ եմ միշտ բանաստեղծ,
Անարատ ես դու անտխեղծ,
Չարիքներէ ապրիս իսկ գերծ:

Իսկուհի օրիորդ Նազարեան Պօլ-
սւոյ Պատի զիւղացի: Ապրում է այ-
ժմ Մօրտարի թաղում: Սոյն բարե-
պաշտ հայ օրիորդ մեր եկեղեցիներին
շատ նուէրներ ու նպաստներ տուած
է և իւր համեստ բնաւորութեամբ իմ
զրքուկիս մէջ բանաստեղծութեամբ
յիշատակեցի:

ի 4 Յունիսի 1909 թիւ
Կ. Պոլիս

ՏԱՊԱԼՈՄՆ ԱՄԲԱՐՏԱԻԱՆԻ

Անգութ անմիտ մորթեց հային,
Անամաագոյն վատթար Համիդ,
Պղծեց սուրբ գահ նախորդներին,
Սիստ չար գործեց անհատներին:

Հրաման արաւ ցած արարած,
Մորթել գհայք համատարած,
Բարձրացնում էր փառք իւր սնապանծ,
Չար սիրտ նորա էր բարացած:

Ձինք կարծում էր միշտ ախտեան,
Պալատ շինեց երկնանման,
Չար էր գործում միշտ անպիտան,
Տապալեցաւ հանգոյն գեհեան:

ի 5 Յունիս 1909 թիւ
4. Պօլիս

ՍԻՐԱՀԱՐ ՄԱՆՈՒԿ ԵՒ ՕՐԻՈՐԴ

Օրիորդ

Ուսումնարան մեր գիւղական,
Ես օրիորդ եւ շինական,
Բարի եկար պարոն Տիրան,
Քեզի համար իսկ միշտ ես կեամ:

Տղան.

Ուսումնական եմ քաղքըցի,
Անխելք աղջիկ ես Առէցի,
Խելքէդ մոքէդ բան է անցի,
Գնա կորիր, կոշտ գիւղացի:

Օրիորդ

Գիւղի անուն մեր է Հոդաս,
Երբ զիս տեսնես իսկոյն դողաս,
Ոչ չուլ ունիք, ոչ մի փալաս,
Չես հաւնիր ինձ ծախում ես նազ:

Մարմինդ բորոտ, գլուխդ տալ,
Ոտքերդ երկար նման ես դալ,

Շորերդ սե է իբրեւ մի լազ,
Արիւն փրսխիս միշտ ունիս հազ:

ի 10 Յուլիս 1886 թիւ
Քլի աւան ի Հոդաս

Հետեանք կըրնայ ըլլալ գիւղացի
աղջիկ մը աւելի խելացի ու կրթեալ
քան գքադաքացի տղան, երկրորդ խե-
լացին ուրիշի պակասութեան վրայ չը
ինդայ իբրեւ մարդ որ և է ինքն էլ մի
պակասութիւն կ'ունենայ:

ՎԻՐԱԽՈՐ ՀՈՎԻԻ ԵՒ ԻԻՐ ՈՐԴԻՆ

Հարց որդւոյ

Հովիւ-հովիւ, առ քեզ բարեւ,
է՞ր նստել ես լեւանց վերեւ,
Ման ես գալիս, խորշ-խորշ ձորեր,
Ձով օդ ծծում ամեն օրեր:

Սրինգ կածես մեղմիկ օգով,
Հայրենիք քո խուժ, դուժ, բողով,
Վրադ ծածկել ոչխար մորթով,
Շատ ես երգել դարձել թոթով:

Քաջ իմ հովիւ եկ ինձ մօտիկ,
Դուն խորոտիկ նիստ իմ քովիկ,
Բռնիր ցուպիկ, ել դու դաշտիկ,
Արիւն կը վօթէ քո հայրենիք:

Պատասխան հօր

Մարմանդ հովիտ ես ման կըգամ,
եկ, քեզ պատմեմ մի թագուն բան,
Մեզի մորթեց պարսիկ պիղծ խան,
Մեր ջուր դառն է հացն էլ անհամ:

Գիւրդ ու չերքէզ, պարսիկ անգութ,
Բռնի տարին զոչխարս անփոյթ,
Հինդ հարիւր էր մաքի և զուտ,
Յաւս ուն պատմեմ, որուն է փոյթ:

Գիւղս թաւնին աւար առին,
էլ ինչ ասեալ մեզի չարին,
Ոտքերս կոտորին սիրտս փարին,
Իմ քաջ շները ևս տարին:

Յոյսս դու ես, իմ քաջ որդիս,
Վրէժ լուծիս փոխանորդիս,
Վատ է վիճակս, դառն է կսկիծս,
էլ ինչ ասեմ քաղուաւ հոգիս:

Որդին

Աստուած տայ որ դու չմեռնիս,
Երդում կանեմ ես իմ սրիս,
Յեա պիտ առնեմ ազգիս գերիս,
Կը հասկնաս իմ հեր դուն ես:

ի 6 Յունիսի 1909 թիւ

Կ. Պօլիս

ԿԱՍԿԱԾ ՄԱՐԴԿԱՆՑ ԴԷՊԻ

ԱՌ ԱՍՏՈՒԱԾ

Զարմանք մարդկանց առ վեհ Աստուած
Ասում են թէ չկայ Աստուած,
Բազմաթիւ հայ են կոտորած,
Իչո՛ւ համար թոյլ է տուած:

Գութ ունի նա համատարած,
Նա խստութիւն բնաւ չէ արած,
Մարդիկ միմիանց հետ լաւ չեն վարված
Տէրն գթոտ է միշտ ողորմած:

Օրինակի համար

Դրամ ունիս ի խանութի,
Ինքդ էլ ունիս երկու որդի,
Մին փոքրիկ է, միւս մեծատի,
Յանձնիր որդւոցդ գնացիր բանի:

Վերադարձիդ զրամդ են տարած,
Որդիներդ խաղով բռնուած,
Դրամ արկղին հոգ չեն տարած,
Ամբողջ զրամ գողեր տարած,
Երկու աղոցդ դատ քեզի յանձնած:

Երկուսից ո՞րն պիտի պատժես,
Փոքրին թողած, մեծին կընտրես,
Նրան կասես խեղահաս ես,
Փոքրիկից դու ի՞նչ կսպասես:

Մենք Աստուծոյ ենք ժողովուրդ,
Նա փրկեց զմեզ ամենագուրթ,
Միշտ խրատեց մեզ, ֆնացինք անփոյթ,
Մեզնից շատեր են անօգուտ:

Քեզ կհարցնեմ ո՞հ պարոնիկ,
Աստուած դառնաս իսկ մին օրիկ,
Փոքրին կպատժես թէ մեծն Օննիկ,
Ի՞նչ էք ասում դուք էս բանիս,
Մեծ պարոններ Պերճէֆէնդիք:

Անշուշտ կասէք, պատժուի Օնիկ,
Թախել տուաւ հօր խանութիկ,
Նոյնպէս էլ մենք մարդոց որդիք,
Պիտ պատժուենք խիստ խորոտիկ:

Սոյն օրինակ մենք քրիստոնեայք,
Նախախնամէն մենք ենք ընտրեալք,
Հաւատարիմ իսկ չենք նորին,
Դալար կը վառուի հետ նոյն չորին:

Երբ ճանաչեմք պարտիկ մերին,
Տէրն կսպասէ ապագային,
Հարկաւ կպատժէ մոլի քրդին,
Դեզ պիտ ցանէ իսկ մեր վէրքին:

Մի լինիր դու թերահաւատ,
Աչօք կտեսնես քո ապագատ,
Հաւատացիր դառնաս մի գատ,

Ահեղ Աստուած արդար է գատ:
Ի 10 Յունիսի 1909 թիւ
Կ. Պօլիս Գաւթի գիւղ

Շատ անգամ թերահաւատ մարդ-
կանցից լսել եմ, որ ասել են, եթէ
Աստուած կայ, ի՞նչու համար թոյլ է
տալիս հարիւր հազարաւոր մարդիկ
կոտորել Սուլթան Համիդ: Եւրոպա-
յում մի անգամ անհաւատի մը մէկ,
ինքն իրան ասելով, թէ է այդ քրիս-
տոս, որ գիշեր ցերեկ, քրիստոնեայք
սորա անունով խօսում են, անձ ես
մի քրիստոնեայ կսպանեմ, տեսնեմ
թէ այդ քրիստոս ի՞նչ ի՞նչ է անելու,
ու իսկոյն քաղաքից դուրս մի քրիս-
տոնեայ ծածուկ սպանում է, ու թո-
ղում գնում և ոչ ոք էլ դորա մարդա-
սպանութիւնը չի տեսնում: Իսկ երբ
կառավարութիւն կը լսէ այդ բան, իս-
կոյն ոստիկան ժանտարներ զրկում է
քննութեան և միանգամայն անցող
զարձոց ժողովուրդն էլ կը հաւաքուի
սպանուողի զիակի շուրջը՝ պարփակե-
լով մեծ բաղմութեամբ: Եւ այդ բո-
ւետում մի փոքրիկ շուն մէջ տեղն է
գալի և արագ—արագ պտոյտ է գալիս
մեռած զիակի բոլորը: Երես դարձնե-

լով պարփակող մարդկանց երեսին ուշադրութեամբ նայելով մի քանի անգամ շարունակում է իւր պտոյտը, այնպէս մարդիկ որ հեռանալով միմեանցից իսկոյն և եթ վազում է մարդասպանի կոկորդէն կծում ու կախվում, ոստիկանացեա պահանջում է խոստովանութիւն, իսկ մարդաբսպան նշանացի յայտնում թէ՛ շունից ինձ ազատեցէք պատմեմ իսկութիւն, ու երբ ազատեցին նրան, իսկոյն խոստովանեցաւ թէ՛ ինքն է այդ մարդուն ըսպանի։ Լաւ, ասացին, լինչ հակառակութիւն ունէիր սա մարդու հետ որ չարաչար ըսպանիր։ Պատասխանում է մարդասպան թէ ես ոչնչից ոչինչ հակառակութիւն չունէի այդ մարդու հետ. իսկ միմեայն ես անհաւատ եմ և շատ անգամ լսած էի քրիստոնեաների բերնէն, որ միշտ քրիստոսի անուամբ կը խօսէին. և ես էլ ինքս ինձի ասացի, մի քրիստոնեայ կըսպանեմ տեսնեմ թէ սըրանց քրիստոս ինձ ինչ է անելու. և այդ պատճառաւ ըսպանի սրան։ Է լաւ, պարոն, ասացին ոստիկաններ. ահա, տես մեր քրիստոսն էլ այնպէս մի քրիստոս է որ շունը շնով խեղդել

կրտայ։ Ընթերցող պարոններ, միևնոյն շունը ոչ սպանողին էր և ոչ էլ ըսպանողին, այլ մի ուրիշ եկողներէն մէկուն էր։

ՄԱՏՆԻՉ ԴԱԻԹ

Չար պիղծ դու Դաւիթ վանադավաճան, Ազգդ ուրացող երկրորդ Մերուժան, Քեզ առիթ տուող անարգ է միայն, Քեզի հաւասար այժմ և յաւիտեան։

Ձեր սև յիշատակ իբրև կարկատանք, Անմոռանալի հայուն անարգանք, Ինչ չարիք հասաւ խեղճ ժողովրդին, Սուր դնել տուիք նոցա կոկորդէին։

Արժան և անարգ վատին պարսաւանք, Դուք աղնիւ ծնունդ հանգոյն չդառնաք, Յուդայի անէծք լինի այն մարդին, Որ առիթ կտայ սոյն չար մակարդին։

Սոյն մատնիչ անուն իրենց կըբարդին, Վատ կըյիշուի անուն կախարդին, Չարեաց ճանապարհ նոքա կը հարթին, Այս պատճառաւ է հային կըջարդին։

ի 29 Մայիսի 1909 թիւ

Կ. Պօլիս

ՈՂԲԱԼԻ ՀԱՅ ՏԻԿԻՆ

Առաւօտեան արշալոյսին,

Սոխակ նստել ծառի ճղին,
Երգում է նա միշտ գեղեցիկ,
Խիստ հաճելի զիւր մեղեգին:

Աչքեր դարձուց դէպ հայ տիկին,
Մորմոքում էր նա դառնազին,
Քիւրդ ըսպանած զիւր ամուսին,
Բռնաբարած նորա հարսին:

Օրօր կասէր որբ մանկրիկին,
Աչքեր դարձուց դէպ սոխակին,
Հեծեծում էր յոյժ դառնազին,
Դեղեցկուհի հայի տիկին:

Սև էր քօղի, իւր երեսին,
Կուլար կողբար զիւր ամուսին,
Կորուցեր էր միակ որդին.
Անուն նորա քաջ Աղասին:

Որչափ կուգես սոխակ երգէ,
Ոտքէս ցգլուխ բոլոր վէրք է,
Թշնամին իմ անդուժ թուրք է,
Ինձ մահանալ շատ մեծ փառք է:

յ 30 մայիս 1909 թիւ
Կ. Պօլիս Դասի գիւղ

Հայածումն գրպարտութեան ի 15
մայիս 1909 թիւ կհալածէ, Մշեցի Ղե-
ւոնդ քահանայ Տէր Աւետիսեանին
Դավրէժ քաղաքէն, Սահակ եպիսկոպոս
Այվատեանը: Պատճառ սա է լինում,

մի օր զիշեր ատեն Եպիսկոպոսի ծա-
ռան, սպանանցի Օհան առաջնորդա-
նէ գնում է պարոն բժիշկ Ասլան-
եանի տնէն բերելու եպիսկոպոսին,
որ նոյն օրը բժշկի տան հիւր էր.
կանչուած եպիսկոպոսը: Իսկ ճանա-
պարհին պատահում է մի սայիդ, որ
բաղնիք էր գնում, ռամագանի առթիւ:
Օհան կարծում է թէ այդ անցորդ
սայիդ անպատճառ տէր Ղեւոնդ քահա-
նան կլինի, որ եկել էր եպիսկոպոսին
ըսպանելու: Ընդհակառակ, խեղճ քա-
հանան մի շաբաթ առաջ էնֆիլիք հի-
ւանդութեամբ պոռկած է լինում, և
միևնոյն ժամանակ պարոն Պետրոս
Ասլանեանէն դեղ էր ստացել, հիւան-
դութեան առթիւ. և այդ բանն բժիշկ
Ասլանեանին քաջայայտ էր: Իսկ Սա-
հակ եպիսկոպոսը առաւօտեան իսկոյն
ժողովի կը հրաւիրէ Զաքար Նազար-
բէկեան և Նազար Էֆէնդի Գորոյեան
ու մի քանի այլ անձինք ևս և ստե-
լով նրանց, թէ ստորագրեցէք, որ տէր-
Ղեւոնդ Տէր Աւետիսեան եկել է ինձ
սպանելու, իսկ նոքա բացարձակ մեր-
ժում են եպիսկոպոսի յառաջարկու-
թիւնը ստելով, որ այն ենթադրու-

Թիւն է, ոչ թէ մի փաստ: Այվատեան տեսնում է, որ իր նպատակին չըհասաւ իսկոյն կանչում է անհաւատ ուսուցչապետ Տիրան Ռասմաճեանին ու անմիջապէս մարդասպանութեան բողոք է գրում նորին վեհափառութեան Խորհմեան Հայրիկին՝ Ղևոնդ քահանայի վրայ, և տալիս է Ռասմաճեանին ըստորագրել, նոյնպէս իրեն նման 22 հոգու ստորագրել է տալիս. որոնցից մի քանիսի անուններ այստեղ կըյիշեցնեմ Թումանեանց առաջին գործակատար Բալենց Բաղդասար որ այժմ մեռած է, Սեդրակ վարժապետ Յարութիւնեան, Երուանդ Փրոանգեան, վերջապէս Լիլաւա Թաղի այն ժամանակի բոլոր ուսուցիչները որոնց մէկն էլ Յարութիւն Մարտիրոսեան էր, իսկապէս ըստորագրողներ մեղաւոր չէին վասն զի եպիսկոպոսը իրենց գործիք դարձնելու համար պարտաւոր էին ըստորագրելու: Իհարկէ եպիսկոպոս էլ մեղաւոր չէր վասնզի նրան պատմել էր մի տիկին, որ նախօրօք Այվատեանի ամենահաւատարիմ ու սիրելին էր: Տիկինն էլ մեղաւոր չէր, խեղճ վաղօրօք ասել էր եպիսկոպոսին թէ տէր Ղևոնդ կըգայ քեզ կոպանի որպէսզի

եպիսկոպոսին աւելի բարեկամ դռնայ նրա փողերը շորթելու համար: Ահա եպիսկոպոսի քսաներկու ստորագրութեամբ բողոքագիրը գնում է Տփլիս քաղաք Նորին վեհափառութեան Խորհմեան հայրիկի ձեռքը, որն որ կարգադուրկ է անում խեղճ Մշեցի տէր Ղևոնդ քահանային: Ահա սորա համար է, որ տէր Աւետիսեան բանաստեղծութեամբ խնդիր է գրում Նորին վեհափառութեան հայոց Հայրիկին: Նորին վեհափառութեան Տ. Տ. Ա. Սրբազագոյն Մկրտիչ Կարուղիկոս Ամենայն հայոց

Ամենախոնարհ խնդիր ա. Տէր Աւետիսեան
Ղևոնդ քահանայի Մեծեւոյ
Ղևոնդ

Վեհափառ իրաւունք տուր, դու իմ
տէր,
Որ ես կարդամ զայս խնդիր անվեհեր
կամ տուր իմ սրբազան աւետարան,
կամ թէ ամեն մարդու մեղք իր վզին
դիր,

Ես ունիմ բազմաթիւ եղուկ
զաւակներ,
Սիրտս ալեկոծվում է հանգոյն ծովու
կոհակներ,

Հայրիկին զիմոյ բաւականութիւն ըս-
տացել են ամեն հայ անհատներ:

Հայրիկ

Ես եմ հայոց գորովագուլթ հայրիկ,
Մինչցարդ ոչ ոքի սիրա կտաբած չեմ,
Սահակն է որդիս, իսկ Ղևոնդ թոռնիկ,
Երկուսդ էլ հարազատ էք ինձ ոչ թէ
պոռնիկ,

Սահակ

Հայրիկ Ղևոնդ անպիտան խառնա-
կիչ քահանայ է,
Ինձ վերայ վեց բացուած արձակեց,
Բարոյապէս ոտք ու գլուխս թակեց,
Իր խեղճ որդոց զուռը փակեց:

Հայրիկ

Սահակ իմ որդի, վեր առ սրբազան
աւետարան,
Կարդա դու զայն համար մեծատան,
Լաւ հասկացիր մի լինիր անբան,
Տէր Ղևոնդ Յիսուսի է սան:

Եկ, իմ որդի Սահակ, ինձի լսիր,
Օճառի անդ երեսիդ միւռոն քսիր,
Շատ անարգանք նրան ասիր,
Տիրոջմէ դու մի քիչ սառսիր,
Զրպարտութիւն խեղճին ասիր:

Հայրիկ

Տօ անպիտան ծուռ Մշեցի,
Պատուի փոխարէն կեանքս մաշեցի,
Մինչ ցարդ ինչեր ես քաշեցի,
Քեզ գթալով, էլի յիշեցի:

Ղևոնդ

Հաւատացի վեհափառ տէր,
Ես միայն եմ ինն որդու հէր
Սահակ անխիղճ, ես անվեհեր,
Զկայ մեր մէջ իսկական սէր:

Հայրիկ

Այ որդի վեր առ վարք սրբոց կարդայ,
Նոյն քահանան էլ մի մարդ ա,
Ներող եղիր ոչ թէ լրթա, (լիբբ)
Ազնիւ լինելդ մի մեծ զարդ ա:

Սահակ

Զէ, չէ, նա հոգևոր իշխանութեան ղէմ
մեծ մեղք գործեր է,
Բացի ինձանից ուրիշ հոգևորականնե-
րին էլ փորձեր է,
Ինձ ղէմ գործած չարիք մոռցեր է,
Նորեն այստեղ վերադարձել է:

Ղևոնդ

Հայրեկ մեղս մեղս թող վկայ լինի
սուրբ Սինող,

Ոչ հրացան ունիմ ոչ թնդանօթ,
Սահակ խիստ է անողոք, (անխիղճ)
Իսկ անտեղի է նրա բողոք:

Սահակ

Վեհափառ տէր, թող տուր սրան մի
լաւ տանջեմ,
Նա կարծում է որ ես մի ճանճ եմ,
Պէտք է որ ես վրէժս լուծեմ,
Այն ժամանակ հանգիստ կհանգչեմ:

Հայրիկ

Սահակ բաւական է Ղևոնդին տաս
նեղութիւն,
Իբրեւ մի հայր տուր թողութիւն,
Իմ հրամայեաժ կոնգակ տուէք իրան,
Նրա գաւազներ ունին մեծ նեղութիւն
Քեզի կանխեմ միշտ օրն ի բուն:
Իսկ մէկ չկայ ասէ Ղևոնդ քահանայ
Իգուր տեղ ես ծեծում դու չանայ (ծը
նօդ)
Տեսնում ես քեզ օրէօր յետաձգելով,
Դրանք բոլորն էլ են մահանայ: (պատ-
ճառ)

Մնամ հաւատարիմ ազգիս Ղևոնդ
բահանայ Տէր Աւետիսեան Մեցի

Իսկապէս արդարութիւն յաղթող
է, այդ ժամանակում, Նախկողոսի

ծառան Օհան խենթանում է: Իսկ Սա-
հակին անպատիւ կերպով թաւրիզեցի-
ներ վնդում են, իսկ Ղևոնդ քահանան
Սրբատառ կոնգակով կրկին իր պաշ-
տօնին է վերադառնում:

ՄԱՐԻ ՀԱԻ ԵՒ ԲԱԶԷՆ

Մարի-մարի քո գալի բարի,
Ձագուկներդ ո՞վ է տարի,
Ձագերս տարաւ վայրենի հիւր,
Ապերախտ է սոյն վատ ուրուր:

Հափեց կերաւ սրտիս հատոր,
Կակիժ ու ցաւ ունիմ ինտոր,
Թէպէտ արեւ ինծի սև օր,
Սուզի մէջ եմ ես ամեն օր:

Իմ աքաղաղ շուտով մեռաւ,
օր ու կեանքս իր հետ տարաւ,
Իմ ձագուկներս ուրուր կերաւ,
Այդ սև փորձանք գլխիս բերաւ:

Առ քեզ բողոք վեհ բաշ բազէ,
Ոչ զօրք ունիմ և ոչ էլ զէն,
Մի դատ բանամ ուրուրի դէմ,
Ձագերս կերաւ անգութօրէն:

Դարձիր քո բուն մարի սիրուն,
Երդում կանեմ իմ ճանկերուն,
Դատ պիտ տեսնեմ ես քու սիրուն,

Աքսոր կանեմ ուրուրներուն:

Այս դու բազէ գլխուդ մատաղ,
Դատաւոր ես իսկ քաջ ճարտար,
Յաւում եմ ես միշտ անդատար,
Իմ վշտերիս արա մի ճար:

Այրի ես դուն սիրուն մարի,
Բնութեամբ հեզ ես և խիստ բարի,
Եկ դու իմ քով կեր միշտ գարի,
Ինձ հետ ապրիր երկար տարի:

Եսթող չապրեմ, լաւ է մեռնեմ,
Քան թէ քեզի գերի լինեմ,
Լաւ է ինձի այրի մնալ
Քան թէ վատիդ գերի դառնալ:

ի 20 Յունիսի 1909 թիւ
Կ. Պօլիս

Բացատրութիւն բանաստեղծութեանս
մարին հայ ազգ կը նշանակէ, ու-
րուր մեզ տանջող ազգ, իսկ բազէն
եւրոպացին է:

ԵՐԿՈՒ ՔՈՅՐԵՐ

Մեծն էր պահում սիրականներ,
Փոքրիկ չունէր այդպէս բաներ,
Մեծի անուն Եղսօ տիկին,
Փոքրի անուն խանում Անգին:

Կաղ գեւն եկաւ փոքրին ղոնախ,

Խրատեց նրան ապրել անկախ,
Խանում Անգին գործել նոր մաղ,
Կերաւ խմաւ դարձաւ խիստ չաղ:

Ղոնախ կանչեց տանուէրին,
Ճաշ պատրաստեց խորում մարին,
Իր մարդ ջաղցում կաղար գարին,
Ալիւր բարձաւ եզ նուպարին:

Շուտով հասաւ իր տան դուռին,
Մէջքն էր կոտրում նուպար եզին,
Դուռն էր փակած խանում Անգին,
Ինչպէս պահեր տանուէրին:

Սիմօն ասաց գուռ բաց այ կին,
Կոնակ կոտրաւ խեղճ եզնուկին,
Սաստիկ կլար խանում Անգին,
Վերջ չէր տալիս իւր աղմուկին:

Սիմօն քնաց կանչել զքենին,
Որ գար վերջ տար քրոջ լացին,
Եղսօն գործեր իւր տան խալին,
Իսկոյն խաբեց Սիմօն բալին:

Այ փեսա ջան նստիր դու տան,
Մի քիչ խմէ էս մեր պաղ թան,
Աման է կոտրած էն կոտրած ծամ,
Եղսօն գնաց Սիմօնի տան:

Տեսաւ Անգին գործում էր խամ,
Չէիսեց քրոջ նա կտրեց զձայն,

Կոտրեց զցնցոց լեցուն էր թան,
Թափեց զթան, հեան էր նոր ման:

Տանուէրին շուտ դուրս արեց,
Քրոջ գործեր պատասպարեց,
Պատուած շորեր իսկոյն կարեց,
Նուպար եզին էլ ազատեց:

Եղսօն դարձաւ ինքն իրեն տան,
Պատմեց փեսին չնչին էր բան,
Սիմօն կերաւ եղձուն ու թան,
Խիստ ազէտ էր, յիմար անբան:

ի 1 դեկտեմբերի 1810 թիւ
ի Պ սվրէժ

ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ՈՐԴԻՈՅ ՄԱՐԴՈՅՆ

Ով գերագոյն դուն ես էակ,
Ծնար ի մէնջ առանց դայեակ,
Դարեր անցան քեզի մոռցան,
Յոյս, սէր, իմէնջ իսկ վերացան:

Ոչ իսկ մարդ ենք, ոչ էլ արձան,
Երկրագործ ենք չունինք վարցան,
Լաւ ճամբայէն շուտ յետ դարձանք,
Մեզ փրկողին իսկ ուրացանք,
Էնտուր համար էլ կուրացանք:

ի 10 մայիսի 1909 թիւ
Կ. Պօլիս

ՅԱՆԴԻՄԱՆՈՒԹԻՒՆ ԹՇՆԱՄԵԱՅ

Երբ մեր թշնամին իւր ծուռ բազկաւ,
Սուրն ի ձեռին է առած,
Հայոց անմեղ մանկանց խոխոզելով,
Պիղծ բերանով մեր յուրը արիւն է
արբած:

Ոչ Վան ֆապ, ոչ Բաղէշ,
Ոչ Սասուն ֆապ ոչ էլ Մուշ,
Չյագեցաւ չարաձճին պիղծ ապուշ,
Տգէտ հայեր գործում են միշտ անգոյշ

Ահա համբ և խուլ Եւրոպ,
Չլսեցիր մեր լացի գոյժ,
Իժիշկ ես դու կամ վերաբոյժ,
Խաբեցիր մեզ խիստ աշխոյժ:

Ինչպէս ստորոտ գողգոթայի,
Գորովագութ մարք լալիս էին,
Ձանմեղ խաչեալն վեհ Յիսուս,
Սըմին նրմա պիտի ողբայ,
Աշխարհ տիրող սէգ հիւսիս:

ի 10 Յունիսի 1909 թիւ
Կ. Պօլիս

ՏԷՐ ՕՀԱՆՆԱՆՑ

Դավրէժում կան Տէր Օհանեան,
Չորս եղբայր են տիպար նման,
Մեծն Մահտեսի ինքն Ալէքսան,

Միւսն աղա է Ասատուր խան:

Ողորմած է պարոն Ստեփան,
Փոքր Աւետիս պարկեշտ է այն,
Պերճախօս է պարոն Վարդան,
Հագուազիւտ է այդ գերդաստան:

Սոցա հայրն էր Տէր Յարութիւն,
Մարմնով տկար հոգով արթուն,
Աշխատանքն էր աղքատներուն,
Անփող կղաւնար գէպի իւր տուն:

Մեծ գերդաստան խիստ բան ի բուն,
Սաղմոս երգու տէր Յարութիւն
Մէկ միւսից նման են նոյն,
Օրհնեալ լինին սոքա անհուն.

յ 3 դեկտեմբերի 1910 թիւ
Դավրէժ

Տէր Յարութիւն ունի մի զուտար
որու անուն է Սողամէլ, նա էլ նման
է իսկ իւր հէր:

Վերոյիշեալ տէր Օհանեաններ
չորս եղբայրներ են, առաջին և մեծ
եղբայրն է Մահաեսի Ալէքսան, երկ-
րորդ Աստուածաւոր աղան, որ այժմ
Ռաշտ քաղաքում կապրի իր ընտան-
եօք, իսկ պարոն Ստեփան և Ա-
ւետիս Բագու կապրեն իրենց ընտան-
եօք, իսկ պարոն Վարդան մահաեսի

Ալէքսանի մեծ որդին է և ունի մի
եղբայր ևս Հրանդ անունով և մի հա-
մեստ քոյրիկ որու անունն է Սրբուհի
Դավրէժ քաղաքի բոլոր հայ բնակիչ-
ներ զիտեն որ սոքա մարդասէր են և
նպաստող են եկեղեցւոյ և ազգին:

ՀԱՆՔԱՆԻՍ ԽԵՆԹ ՄՇԵՅԻՆ

Խնչ եմ արել ես այս մարդկանց,
Հալածում են զիս միշտ, յանկարծ,
Մեռեալ անձինք համատարած,
Չար կը գործեն իսկ նախընթաց:

Յուսով եմ ես, ոչ թէ՛ կորած,
Վէմ հաւատոյ մէջս պնդած:

Միշտ հալածուած խիստ ընկճուած,
Արդարութիւն կոթով անկած:

Չորիցս անգամ բաժին եղած,
Իշխանութիւն հոգով կորած,
Բարոյապէս նոքա ընկած,
Կարգ ու կանոն են խանգարած:

ի 10 նոյեմբերի 1909 թիւ
Դավրէժ քաղաքում գրեցի

Չորս անգամ հալածեցին խենթ
մշեցին Դավրէժ քաղաքից առ նա-
խանձու խեղճին ծուղակ էին գցում,
Դավրէժ քաղաքի բարեսիրտ քահա-

նայք: Առաջին անգամ հալածող եղաւ Պարզեանց Սուքիաս Արքեպիսկոպոսի ձեռամբ, երկրորդ հալածում, Այվադեան Սահակ եպիսկոպոսի ձեռամբ և երրորդ անգամ ևս Այվադեանի ձեռամբ և չորրորդ անգամ Մազսուղեան վարդապետի ձեռամբ, որն որ իր արժանի վարձատրութեան փոխարէն երեք ապտակի հարուած ըստացաւ տէր-Աւետիսեան Ղևոնդ քահանայի ձեռքէն: Այս պատճառաւ է որ այս երեք տուն բանաստեղծութիւն գրեցի:

ԲԱՐԻՔ ԱՇԽԱՐՀԻ

Աշխարք լի են իսկ յոյժ բարիք.
Ոմանք վայելում են,
Ոմանք էլ պէտք ունին ու կարիք,
Ոմանք էլ բարեաց փոխարէն գործում
են չարիք:
Թող կեցցէ երիտասարդն այն քաջ
Անդրանիկ,
Որ յանուն ազգութեան վօթեց արիւն
ու քրտինք:
Թող մեռնի զժոխքի չար Համիդ
Սուլթան,
Որ պատճառ եղաւ կորսեան անմեղ
մարդկանց:

Երկաթեայ վանդակ լինի նրան զնդան
Անքաղտելի ֆնայ միշտ և յաւիտեան:

Ի 29 Մայիսի 1909 թիւ

Կ. Պօլիս

Այս բանաստեղծութեան գրելուս
երեք օր յետոյ Սուլթան համիդ զըր-
կուեցաւ իր թաղթէն:

Նուէր առ պարոն բժիշկ Պօղոս
Քիւչիւքեան

Ծնունդ նորա է Իսկիւղար,
Բարեաց գործոց է անդատար,
Իսկ այժմ ապրում է քաղքեղոն
Որ տեղ հիւանդ աղքատ լինի,
Սլանում է իսկ անդ և հոն:

Ունի նաև մի ազնիւ կին,
Փոքրիկ զաւակ յոյժ թանկագին,
Բնութեամբ նաև իսկ և արի,
Լուրջ գործում է միշտ և բարի:
Ձայն հալածող մոլիւր մարի,
Տանջին զխեղճին երկար տարի,
Ձար նախանձի տունը քանդուի
Տեղն էլ ցանկի որոմ գարի:

Արհեստի մէջ է նա հերոս,
Ձայն հալածող մարդ չէ, այլ խող,
Չէ հարազատ պոռնիկ կամ բող,

Խեղճի աչքին փչեցին թող:

Բարեկամ իմ ազնիւ դօքտոր,
Մի վհատիւր այդքան շուտով,
Պաշտելին մեր չի թոյլ տայ քեզ,
Որ դու լինիս միշտ ամօթով:

ի 3 մարտի 1909 թիւ

Կ. Պօլիս

Դօքտոր պարոն Պօղոս Քիւլիւք-
եան ծնունել է Պօլսոյ Իսկիւղար թա-
ղում, ապրում է այժմ ընտանիքով
Գատի գիւղում: Յանկարծակի ական-
ջիս լսողութիւն դատրեցաւ, իսկոյն
գնացի պարոն դօքտորին, ճիշտ
երկու ժամ աշխատեցաւ և իմ
ականջիս լսողութիւնը բացաւ: Այնպէս
առիթ բերաւ նա իր գլխին գալիքներ
բացատրեց ինձ, թէ ինչպէս չարիքներ
գործեր էին միւս բժիշկներ այդ հա-
մեստ անձնաւորութեան դէմ և ինքն
փոխանակ վրէժխնդիր լինելու այլ հա-
կառակ լաւութիւն է անում նրանց:
Արժան համարեցի յիշատակել իմ բա-
նաստեղծութեան էջում:

Բանաստեղծ Ղեռնդ Բահաւալ

Երկու տղա մէկի անուն բարի Մար-
կոս, միւսինը խորք Կիրակոս:

Երկու տղայք վէճի բռնուան,
Երկար բարակ կռիւ արան,
Մէկ միւսի դիւշման դառան,
Մէկ մէկէլից պարգև առան:

Մէկի անուն բարի Մարկոս,
Իսկ միւսին խորթ Կիրակոս,
Նոցա դրդող կաղ դե Բակոս,
Գանգատ հասաւ առ Պիղատոս:

Կոչեց նոցա և նոյն հետան, (Իսկոյն)
Երկուս մէկ տեղ դցեց գնդան,
Մէկ միւսին այստեղ փետտան,
Կանչեց նրանց դիւանատան:

Տօ անպիտան բարի Մարկոս,
Գողաց այնտեղ խորթ Կիրակոս,
Այ գարշելի դու վատ տղայ,
Առտուն բիճ ես, իրկուն աղայ:

Մայրդ գնաց պոռնկատան,
Որ մայրս տեսաւ նրան էն տան,
Քեզի զուրբան կիրակոս ջան,
Մի գովիր մօրդ դուն էլ այդքան:

Շատ բարի է մայրդ էդքան,
Ինչո՞ւ գնաց պոռնկատան,
Որ մայրս տեսաւ էն սրբազան,

Շատ կպարծիս դու պաշտիկ խան,
Առ քեզ մի լաւ իսկ պատասխան:

Ի 26 դեկտեմբերի 1909 թիւ
Դաւրէժ

Հետեանք բանաստեղծութեանս,
բարի Մարկոս և խորթ Կիրակոս կըռ-
ւում են, մէկ միւսի մօր պակասու-
թիւնն է ցուցնում, խորթ Կիրակոս ա-
սում է բարի Մարկոսին թէ իմ մայրս
քու մօրդ պոռնկատան է տեսել, իսկ
Մարկոսը պատասխանում է նրան ա-
սելով եթէ քու մայրը լաւ կին էր,
ինչ գործ ունէր պոռնկատան, որ իմ
մօրս այնտեղ տեսաւ ուրեմն նշանա-
կում է թէ երկու կիներն էլ միեւնոյն
գործի տէրն էին:

Առաւել կըցուցնէ թէ Ազնիւ մարդ
զինքը թոյլ չի տալիս, որ ուրիշի պա-
կասութիւն մէկուն մը ցոյց տայ:
Սորա համար է ասում սուրբ գիրքը
ինչ չափով որ չափիս, նովին չափով
չափեսցի քեզ: Կրկին մի ուրիշ տե-
ղում ևս սուրբ Աւետարան ասում է,
կեղծաւոր առաջ քու աչքիդ մէջէն
գերան հանէ և յետոյ ուրիշի աչքի
շիւղը ցոյց տուր: Ուրեմն նախ պէտք է
մենք մեր պակասութիւններն ուղղենք
և յետոյ ուրիշներին նկատի առնենք:

ԱՅՐ ՈՄՆ ԱԹԵՆԱՅԻ

Այր ոմն տեսայ Աթենացի,
Ազգով Յոյն էր շատ խելացի,
Նկարիչ էր անցող դարձի:
Մեծ էշի տեղ մարդ էր բարձի:

Երբ ես տեսայ խիստ զարմացայ,
Այս ինչ բան է դու ինձ ասայ,
Գլխարկ ունէր էն էլ Փէս է,
Ի տեղս իշուոյ մարդ կ'աւտէ:

Ինձ պատասխան տուաւ զայս բան,
Մի զարմանար աղբէր աման,
Մարդէն էլ էշ կ'այ սաստիկ անբան,
Է՞ր զարմացար դու Օննիկ ջան:

Ի 6 օգոստոսի 1909 թիւ

Հետեանք բանիս շատ անգամ
մարդիկ ուրիշի հագուստներին ու գլ-
խարկին կամ թաշխուստին նայելով
ազնիւ կհամարին բայց զարմանք չէ,
իրենք էլ կատարեալ կրթութիւն չու-
նենալու համար, այդպէս կըգնահատեն
կրնայ ըլլալ քանի մի հարուստ մարդ-
կային իսկ բնութիւն իշուոյ: Սակայն
սպէտների աչքին ազնիւ է համարում
վասն զի փող ունի:

ԴՐՈՒՄԳ ԱՌ ՊԱՐՈՆ ԶԻՐԱՅԷԼ ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ

Բուդաղեան վեհ Զիրայէլ,
Վաճառական ես անվեհեր,
Բարեացակամ ես մարդասէր,
Օրհնեալ լինի քո հէրն ու մէր:

Ազգին օգնող ես անձնուէր,
Աշխատաւոր և ջանասէր,
Արի գործող մեծ տանուուէր,
Լաւին յարգող ոչ փառասէր:

Տիպարդ սիրուն հասակդ երկար,
Պապակած եմ իբրև հազար,
Ծարաւս անցուր ունիս դու կար,
Գեղեցկատես մարմանդի գառ:

Ընծայս քեզի սիրով վեր առ,
Գրքուկս փոքրիկ շատ քիչ է տառ,
Եռանդ ունիս երբէք չէ սառ,
Քաղցրախօս ես բառ առ և բառ:

Վառ ճրագ ես Զարէվանդի,
Ինձ բերիք դու մեծ եռանդի,
Մերժում ես միշտ վատ կախարդի,
Յոյժ կը յարգիս անկեղծ մարդի:

Հասակ ունիս նման բարդի,
Իսկ վեհանձն ես ոչ տմարդի,
Ճիշտ ես ասում և հաւաստի,

Պերճ պարծանք ես Զարեանդի:

Պարզ ես խօսում ազատորդի,
Մանկունք ունիս նման վարդի,
Ձեռ նախանձի այլոց դարդի,
Քաջ առաջնորդ ես Սալմաստի:

ի 10 յունվարի 1910 թիւ
Դավրէժ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ ԱԽԵՏԱՐԱՆ

Իմ սիրասուն Աւետարան,
Ազգեր միմեանց ձեռքէն առան,
Իբր մարդարիտ սրտեր շարան,
Ոսկու նման գլխներ շարան:

Շատ մը գայլեր գառեր գառան,
Ոմանք նրանցից մուրազ առան,
Սուրբ հոգեշունչ հացի մառան,
Մատնիչ Յուդայք յետ չգառան:

Սէր ունի տէր իբր վառարան,
Վայ նրանց որ սրտեր սառան,
Ուրացողներ գազան դառան,
Էնդուր նրանք մուրազ չառան:

Երրորդութիւն Աստուած էն մարդ,
Ուրացեալներ կընկնին թակարդ,
Անհաւատներ կապրին զի արդ,
Այժմեան ծնունդք են իսկ կախարդ:
Եղեմական էն սուրբ դրախտ,

Անկեղծ մարդիկ կեան իսկ անխախտ,
Կենդանի մարդ յաջողակ բաղդ,
Պիտ վայելէ էն սուրբ դրախտ:

ի 11 դեկտեմբեր 1910 թիւ

ԱՆԱՌԱԿ ՈՐԴԻՆ

Ժամանակին մի չար սղայ,
Իւր հօր անուն Կիկոյ աղայ,
Իսկ իր անուն Մկոյ սաղայ,
Միշտ վատ տղան դումար խաղայ:

Կիկոն խրատեց Մկոն ի տան,
Հէր լսում նա երբէք մի բան,
Հէրն ինքն ասաց որդի եաման,
Էր չես լսեր խրատս այգբան:

Մկոն արաւ միշտ գողութիւն,
Կամաց կամաց քանդեց հօր տուն,
Անաստ էր նա իբրեւ զգում,
Ամբողջ գիշեր չունէր նա քուն:

Մի օր Կիկոն շատ մտածեց,
Խեղճով մտքէն բան հնարեց,
Բռնեց զտղան տան սան կապեց.
Մի հաստ փայտով մէջքին թակեց:

Ոտք ու գլուխ կիկոն ջարդեց,
Բնաւ տղուն ոչինչ չազդեց,
Կիկո դրան կար մի գերան,
Հաստ ու երկար իբրեւ սլարան:

Տղան գործեց շատ չարութիւն,
Հաշիւ պահեց հէրն ինք արթուն,
Կոչեց զտղան դրսէն ի տուն,
Քարոզ տուաւ գիշերն բիթուն:

Տղան մէկ-մէկ յանցանք արեց,
Հայր դամ առաւ գերնին գամեց,
Շատ չարիքներ Մկոն արեց,
Հայր գամերով զգերան պատեց:

Մի օր Մկոն զգաց զայս բան,
Ինքն էլ զղջաց իւր կերած թան,
Չար չգործեց յամենայն ժամ:
Նա հասկացաւ որ ինքն էր խամ,

Կիկոն զգաց Մկոյի արած,
Մխեր քաշեց ուրախ ու պանծ,
Մկոն գործեց բարի նախանձ,
Հաւ պահեց նա զինք և իւր անձ:

Մի օր որդւոյն տուաւ ընծայն,
Ասաց նրան գամեր պրծան,
Դու ես իշխան էլի իմ տան:
Քեզի ղուրբան կանեմ զիմ ջան:

Մկոն լացաւ և նոյն հետան,
Կարծես ընկել էր նա գնդան,
Կիկոն նկատեց ինքն էլ զայս բան,
Ասաց տղուն իմ հոգի ջան:

Ինչի կուլաս դուն էլ էղբան,

Գամեր պրծան եկ գնա տան,
Տղան ասաց գամեր պրծան,
Բայց ինչ օգուտ որ ծակեր կան:

ի 29 դեկտեմբերի 1909 թիւ
Դավրէժ

ԿՈՅՐ ՇԱՄԱՆԵՅԻՆ

Հեղինակ

Ժամանակին մի մարդ իւր կին,
Քաղաք գնացին ի միասին,
Մարդն հեծաւ զիւր աւանակ.
Ձկին առաւ իսկ իւր քամակ:

Շատ գնացին, քիչ գնացին,
Քաղաքին իսկ մօտիկացին,
Այնտեղ տեսան մի աչազուրկ,
Մուրացիկ էր մաքով էլ կոյր:

Մարդն էր գլխաւ, տարիքն էլ հին,
Հեծցուց զկոյր յաւանակին,
Դժգոհ էր կին մարդու բանին,
Ինչ պիտ ահէր տկար էր կին:

Քաղաք հասան երեք միասին,
Վար պիտ իջնէր այն կոյր մուխսին,
Չհամոզուեց ինչ որ ասին,
Չարմանք մնացին այր և տիկին:

Իսկ բան հասաւ դատաւորին,

Կոչել տուաւ զերեք միասին,
Ատեն ճրագի դատ սկսին,
Սուտ էր խօսում էն քօռ մուխսին:

Հրաման այս էր դատաւորին,
Չոկ-Չոկ պահել զայր և զկին,
Նոյնպէս զղջում էր քեօռ մուխսին,
Պահապան լսեց ինչ որ ասին:

Այր

Ախ չլսի ես իմ կնոջ,
Խրատեց զիս մի ժամ ամբողջ,
Ընկայ բանտում քաղցած ու խոնջ,
Չեռքես հանի ես իմ կնոջ:

Կին

Յառաջ ասի ես իմ մարդուն.
Մի տալ գէշ մեր էդ քեօռ քրդուն,
Շնորհիւ կուրին ընկանք բանտում,
Ես ինչ ասեմ ախմախ մարդուն:

Կոյր

Էշ կստանամ կամ թէ զկին,
Ձերկուս միասին կամ թէ զմին.
Աչազուրկ եմ ինձ պէտք է կին,
Նա աչք ունի կճարէ մին:

ԴԱՏԱՎՈՐ

Առաւօտեամ լուսաբացին,
Կոչեց դատի զերիս միասին,

Նախ ազատեց զայր և զկին,
Մի լաւ պատժեց խարդախ մուխսին:

Խիստ թովիչ էր շամախեցին,
Իշուն տիրեց հեան էլ զկին,
Մի տուն շինեց էն էլ անհիմ,
Աչքով քեօռ էր բնութեամբ էր ջին:

ի 23 դեկտեմբերի 1910 թիւ
Դաւրէժ

ԱՆՁԻՆ ՀԱՅ

Չունինք հրացան և ոչ դանակ,
Արդեօք կը դայ մի ժամանակ,
Հայն էլ կազմէ զինք իւր բանակ,
Զօրք ունենայ իսկ անբանակ:

Երբ ունենայ սէր միութիւն,
Կըստանա նա ազատութիւն,
Չատուան միմիանց դարձան զրդում:
Էն պատճառով մնացին անտուն:

ի 29 դեկտեմբերի 1910 թիւ
Դաւրէժ

ՆՈՐ ՏԱՐԻ

Իմ սիրելի դու ամանոր,
Գալդ մեզի է հարկաւոր,
Անցեալ է անց տկար անգոր,
Սիրեկան աւուրս է համազոր:

Եկաւ քեզ հետ քիչ ձերմակ ձիւն,
Պարզի բնութեան միշտ է անհուն,
Փարթամ հարուստ զարդարած տուն
Քաղցած աղքատ չունի նա քուն:

Շատ տարիներ եկան քեզ պէս,
Կաղ մնացինք դարձեալ այնպէս,
Կոյր սերունդով եկանք հանդէս,
Մերն է կասենք այս նոր կրկէս:

ի 1 յունուարի 1911 թիւ
Դաւրէժ

ՀՈԳԵՑԱԺԻՆ

Հեղինակ

Տեսած ունիս Բաղէշ քաղաք,
Արք տեղւոյն են ժլատ աղաք,
Մէկուն տեսայ անուն Մերժան,
Չարագործ էր ինքն անարժան:

Շուտով եղաւ մահմեդական,
Բաժին դառաւ արքայութեան,
Ժառանգ թողեց երկու տղան,
Մեծի անուն էր Մերուժան:

Փոքրի անուն Շահնազիրխան,
Հօրից մնացած կար երկու բան:
Մին մանգաղ էր միւսն էլ գութան,
Տան պահապան սև շուն Յուզան:

Շուտով դոքա բաժանուեցան,
Հօր ժառանգին արժանացան,
Մանգաղ գութանին տիրացան,
Աղքատ կեանքէն ազատուեցան:

Փոքրին ընկաւ բաժին մանգաղ,
Մեծին ընկաւ գութան անկախ,
Սև բալաք շուն մարմնով խիստ չաղ,
Կծոտող էր ոտով էր կաղ:

Բաժին տանք զայն մեր սրբ. վանքին
Որ միշտ խաչայ մեր խօր խօգին,
Փայ, մաս, լինի հոգւոյ բաժին,
Արժան է նա Մերիժանին:

ի 1 յունվարի 1911 թիւ
Դաւիթ

ՆՈՒԵՐ ԱՌ ՆԱԶԱՐԲԵԿԵԱՆ

Աղա Զաքար Նազարբեկեան,
Պարկեշտ բնութեամբ ինք պատուարժան,
Գործող է նա մեղմ անազան,
Լսում է նա որքոց կական:

Մարտիրոսն է եղբայր նորին,
Դուշմանք նոցա անվերջ կորին,
Սիրով նոքա միմիանց փարին,
Համբերութեամբ գործեր տարին:

Արդ ապրում է նա թաւրիգում,
Արթուն բնութեամբ իսկ բանիբուն,

Բարեգործ է շատ և անհուն,
Հեռատես է օրհնուի իւր տուն:

Փոքրիկ եղբայր անուն Վահան,
Կաշխատի նա ոչ թէ ունայն,
Մեծ քոյր նոցա Հովիտիմեայ,
Խանութ է նա միշտ և յիմա:

Նորերս դնաց նա քիւրդիստան,
Մեղմ է խօսում քաղցր է իւր բան,
Վճիռ կտայ արմատահան,
Բարեացակամ խիստ զանազան:

Կնծայեմ քեզ զայս փոքրիկ նուէր,
Գրում եմ ես միշտ անվեհեր,
Օգնական իմ դուն ես իմ տէր,
Օրհնեալ լինի քո հէր ու մէր:

Ահա քեզի սիրոյ նշան,
Ղևոնդ եմ ես ոչ Ալիշան,
Ազգանունս տէր Աւետիս,
Քեզ սիրում եմ անկեղծ որդիս:

Օգնեցէք, ո՛հ բանաստեղծիս,
Նպաստ լինի նոր տաղանդիս,
Իսկ որ կամիս զիս էլ յարգիս,
Էս իմ գրքուկս ապագրիս:

ի 23 դեկտեմբերի 1910 թիւ
Դավիթ

ԻՆՉ Է ՀԱՅՈՒ ՄԵՂՔ

Աստուած ինքն է միշտ ահեղ,
Մարդկանց բնութիւն է ազեղ,
Հայոց բաժին է ընկել,
Որ թափառեն գեղից գեղ:

Ինչ է նրա գործած մեղ,
Ոչ սուր ունի ոչ աղեղ,
Հալածում են ամեն տեղ,
Խիստ մնացինք ազգով նեղ:

Ազատեա զմեզ և այս հեղ,
Ոչ քաղաք մնաց և ոչ գեղ,
Խոխողեցին շատ անմեղ,
Չունինք բժիշկ և ոչ դեղ:

Ով դու ինքդ Սափաւոտ,
Չունիմ թեւեր որ գամ մօտդ,
Էր չես լսիր հայի բօթ,
Հարազատ եմք ոչ թէ խորթ:

Պղծեցին մեր օրիորդ,
Մեզ մորթեցին իբր հորդ,
Միթէ սոքա չեն իսկ օղորդ,
Կատղի քիւրտը թափի մորթ:

Ի 20 մայիսի 1909 թիւ
Կ. Պոլիս գաւթի գիւղ

ՄԱՅՐ ԽՐԱՏՈՒՄ Է ԻԻՐ ՈՐԴՈՒՆ

Մայր

Դուն իմ տղաս խելացի կաց,
Բարեաց գործոց լեր աչքաբաց,
Մօլութիւնը համատարած,
Հեռու կաց դու իբաց, իբաց:

Տղան

Բաւական է ինձ խրատիս:
Երկար Հապրիս շուտով մեռնիս,
Ձիս կանխձեռն մուրազ Հառնիս,
Ի գեհեհեռում դուն իսկ այրիս:

Մայր

Ազնիւ տղան մօր կը լսէ,
Իր ծնողաց չի բամբասէ,
Քրանքի տեղ արիւն կհոսէ,
Մօր խրատին իսկ կը լսէ:

Տղան

Էլ մայր կա չէ, քեզի նման,
Իսկ շուա կորչիս դու անգուժման,
Չը ծնուիր դու վատ ես, եաման,
Յաւիս բնաւ, Հարիր դարման:

Մայր

Ա՛խ իմ տղաս այսպէս չէ կարգ,
Չար ես գործում շատ խիստ անարգ,
Իմ ցաւ շատ է կորած ես արդ,
Յետոյ կրղգաս մայրիկիդ յարգ:

Տղան

Շատ ես խօսում աւելորդ է,
Թքնեմ երեսդ խորդ ու բորդ է,
Քո հայր ու մայր էլ և հորդ է,
Վհուկ ես դու իսկ օղորդ է:

Մայր

Կախոսամ քեզ ան իմ որդի,
Ընկեր ունիս չարահորդի,
Ըսածս թանգ է մեղր ու կոզի,
Պարկեշտ կենաս կըլլաս յարգի:

Մայր

Տղաս գնաց հեռու երկիր,
Ախ Աստուած իմ նրան փրկիր,
Կասկած ունիմ որ զիս զրկիր,
Մեռաւ տղաս ինձ չյարգիր:

Հեղինակ

Անաստ տղան մօր չլսեց,
Օտար երկիր քրտինք հոսեց,
Պարկեշտ հարանց զինք յետ կասեց,
Իր մայրիկին միշտ վստ առեց:

Գնաց Թիֆլիս պարահանգէս,
Միշտ ժուռ կըգար նոյն չար կրկէս,
Պոռնիկ կանանց կանէր իտեւ,
Ախտաւորւեց ֆռանգի պէս:

Հիւանդ եղաւ երկար տարի,
Մօրը չըլսող մուխը կըմարի,

Զի գործ չունէր երբէք բարի,
Գլուխ զարկաւ, նա չոր քարի:

Այդպէս կըլլայ անաստ որդին,
Նեխի մարմին թափի մորթին,
Իւր Վոթեց մնաց թորթին.

Զայն կերկերուեց իւր կողորդին:

ի 10 դեկտեմբերի 1909 թիւ
Դավրէժ

ՕՐՀԱՍ ՄԱՀՈՒԱՆ

Հրեշտակս եկաւ լուսին էր մօտ,
Բուրմուռնք ունի անուշահոտ,
Բնութիւն նորա բարի ու զուտ,
Կեանքս նրան իսկի չէր փութ:

Մարդիկ ոմանք են զարդարած,
Դագաղ մահուան համատարած,
Փառք աշխարհի իսկ սնապանծ,
Թէկուզ մի ոմն կողով տնկած:

Մեռեալ անձինք չեն անդրադարձ,
Վարքդ ուղղիր հեզ մօլորւած,
Հաւատարիմ չես դու նախնեաց,
Գիրուկ մարմնով հոգով կորած:

յ 2 փետրվարի 1911 թիւ
Դավրէժ

ՆՈՒՆԻ ՊՕԼՍԵՑԻ ՍԱՌԱՃԵԱՆ ԸՆՏԱՆԵԱՅ

Իմ որդին ես վեհ Վիրքինէ,
Ազնիւ ծնունդ ինք անդին է,
Ազգանուն քո է Սառաճեան,
Ամուսին քո Խաչիկ մեծ խան:

Որդիք ունիս իսկ զանազան,
Անուանք նոցա են հայկազեան,
Մեծի անուն համեստ Օննիկ,
Երկու փոքրիկ Ներսէս Աննիկ: (Աննա)

Իմ որդի դու Պէտթրիս,
Հլու բնութեամբ աննման իս,
Վերժին ու փոքր Յուլիանէ,
Մէկ միւսից աննմանէ:

Շատ սիրուն են Գիսակ Սօֆիկ,
Պարկեշտ բնութեամբ մեծ բնառանիք,
Բարձր պարգևի դուք արժանիք,
Բարեաց զործոց միշտ պաշտպանիք
ի 10 նոյեմբերի 1909 թիւ
Դավրէժ

ՅԱՆԴԻՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՌ ՀԱՐԿԱՀԱՒԱՔԻԶ

Աշխարհական խեղճ ժողովուրդ,
Բռնի մեզնից կուգեն մեծ տուրք,

Մարի ձեր մուխ քանդուի վատ ուրդ,
Գինին խմիք մնաց սև դուրդ:

Ոչխար տարին չունինք էլ բուրդ,
Մեզ թալնեցին Չերքեզ և Քիւրդ,
Ոչ կուշտ դառան և ոչ յագուրդ:
Խիստ պազան են չունին մի գուրթ:

ի 6 օգոստոսի 1911 թիւ
Դավրէժ

ՍԱՏԱՆԱՅ ԵՒ ՀՐԵՃՏԱԿ

Գիշեր սասանայ է իսկ ցորեկ հրեշտակ

— Գիշեր եմ ես խիստ տհուելի,
Շատ չարիքներ, ի մէջս լինի:

— Յորեկն եմ ես, միշտ գովելի,
Ամեն մարդի, եմ սիրելի:

— Գողի համար, ես եմ օգնող,
Անառակներ, կապրին փառքով:

— Յորեկն եմ ես, խիստ ցանկալի,
Չարագործներ են ողբալի:

— Սիրել պարել, ի մէջ լինի,
Պօռնիկ կանայք, են արքունի:

— Յորեկն եմ ես, ցորեն ցանող,
Չար մարդկանցից, վրէժ հանող:

— Գիշերն եմ ես, յոյժ մթանի
Չար գործողին, եմ պիտանի:

— Արե ունիմ, Ճառագայթի.
 Խիստ չարիքներ, միշտ փարտաի,
 Գիշերն եմ ես, չարեաց ծածկող,
 Պօռնիկ մարդկանց, ես եմ յարգող:
 Յորեկն եմ ես, արմատ բարի,
 Թող չբուսնի, որոմ գարի,
 Խնջոյք հարսնիք, ի մէջ լինի,
 Պարահանդէս, խիստ գեղանի:

Հեղինակ

Գիշերն նման սատանայի,
 Խաբել մարդկանց, Կորուստ տանի
 Յորեկ հանգոյն, հրեշտակի,
 Փրկել մարդկանց, Երկինք տանի:

Սիրելի դու, քաջ ընթերցող,
 Վարդից փշից, որն ես հնձող:

Ի 5 դեկտեմբերի 1909 թիւ
 Դավրէժ

ՍՊԱՀԱՆՅԻ ՊԱՐՍԿՈՒՅԻ ՏԻԿԻՆ

Հեղինակ

Մի տիկին կար ազգաւ պարսիկ,
 Խիստ գովեցին ըսպահանցիք.
 Ամուսնացաւ արաւ հարսնիք,
 Մարդու անուն հաճի Ղաամիկ:

Մի օր գողցաւ դայն պարսիկ խան,
 Տարաւ Զէյնար պահեց իւր տան,
 Դեռ հարս էր նա մի ամսական,
 Տիկին գողցող Իսմայիլ խան:

Հաճին դիմեց մեծ դատարան,
 Դատաւորն էր Զիլի Սուլթան,
 Նորին պատմեց իւր կնոջ բան,
 Մի ճար արա քեզի դուրբան:

ԴԱՏԱՈՐ

Հրամայեց մեծ շահագադան,
 Խրատ տուաւ մարդուն էս բան,
 Հաճուն ասաց էյ բարեկամ,
 Ըզգեստ ունի կինդ ձեր տան:

ՀԱՆԻՆ

Այն ասաց, շահագատա խան:
 Մի սնտուկ կայ կնոջս մեր տան,
 Մէջ լեցուն է ամենայն բան,
 Արդ կբերեմ քեզի դուրբան:

ԴԱՏԱՈՐ

Հրամայեց Զիլի Սուլթան,
 Հաճին բերաւ սնտուկ ի տեան,
 Ժողովք արաւ մեծ Շահագադան
 Սնտուկ բացաւ հէնց իսկ տեան:

Հեղինակ

Բացաւ սնտուկ Զիլի սուլթան,

Ձեռքում առաւ մի կարճ ֆատան:
Հարցուց հաճուն խոսեմ մարդկան,
Դուն ես առեր էս լաւ դարեան:

Այո ասաց գլխիդ զուրբան,
Նորէն հանեց թաւիշ ֆատան,
Կրկին ասաց էլի զայս բան
Դուն ես առեր էս նոր մօղան:

Հասմ ասաց ոչ գլխիդ զուրբան,
Ես չեմ առեր թաւիշ ֆատան,
Մութ է թւում ինձի այս բան
Արդարադատ Ձիւի Սուլթան:

Սուլթան կոչեց զուստա Կոստան,
Հարցուց նրան մութ ծածուկ բան,
Դուն ես կարել էս նոր մօղան,
Այո, ասաց դերձակ Կոստան:

Ո՞վ տուաւ քեզ սորա դրամ:
Քէպլի Ալի Իսմայիլ խան,
Ինքն և Ձէյնապ եկան մեր տան,
Իսկ եմ ասում ճշմարիտ բան:

Սուլթան ասաց կադ Հասրմին,
Իսմայէլի տան է քո կին,
Ղրկեց զինուոր բերաւ գտիկին,
էլի յանձնեց հաջի Հասրմին:

ի 1 փետրուարի 1911 թիւ

Դավրէժ

Ձգաս լեր Վեհափառ Հայրապետ մեր
Ամենայն Հայոց

Հայրապետ մեր վեհ Սուրէնեան,
Արժան գահույս լուսաւորչական,
Պատիւ ունիս միշտ յաւիտեան
Կեցցէ կայսր մեր Ռուս արքայն:

Հինգերորդն է վեհ Գէորգ մեր,
Տէր պահեա զայն դու անսուեր,
Հայք ձայնեցին զայն հրաւէր,
Ձքուն եղբարց նա թոթափեր:

Ունիս դու միշտ հակառակորդ,
Իսկ գործք նոցա է խորդութորդ,
Անդ ունիք դուք անվար ու կորդ,
հարց տաւ ինձի կասեմ զողորդ:

ի 15 Ապրիլի 1912 թիւ

Դավրէժ

ԴՐՈՒԱՔ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ ՏԱՆ

Աւետ աղան Արզումանեան,
Որդիք նորին Ազգանազեան,
Վեց տղայք ունի անգուգական,
Տիկին նորա Թամար ուէհան:

Մեծ տղան է անուն Նարման,
Երկրորդ Ստեփան երրորդ Միրման
Չորրորդ Ռուման, Փրիտօն խան,
Մայր նոցա է Թամար ուէհան:

Դուստր Աւետի Սիրանոյշ սան,
Իսկ միւսն է Իշխանուհի,
Մօրքոյր նորա տիկին Սալվի
Դրուագ արժան նոցա զարմի:

Հարսունք նոցա խանութ Անիկ
Կին Ստեփանի անուն Մանիկ,
Սիրանուշն է փունջ ուհանիկ,
Հազագիւտ է սոյն ընտանիք:

ի 28 Յունուարի 1913 թիւ
Դավրէժ

ՌԻՐԱՍԱԼԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ

Մի օր գնացի կետրոնական,
Մեծ բաղմութիւն աղջիկ տղան,
Նամակ բաժնող անուն Վահան,
Այնտեղ կար մեր հայր սրբազան:

Դիմաց նորին Սառաճեան խան,
Վկայ բանիս Տէր Օհանեան,
Տեսուչ տեղւոյն Դաւթեան Յովնան,
Յակոբ, Բուզադ մէկ միւսից չաղ:

Պատրաստ սեղան վրան էլ աղ
Բուֆէտ պահող ոտքէն էր կաղ,
Կար բաղմութիւն ամբողջ երկթաղ,
Զալղի գոսան երգեցող սան:

Հարց մը տուաւ Խաչիկ մեծ խան,

Ստեց նորին Սրբազան ջան,
Սուրբ Կարապետ Սկրտչեան տան,
Ի՞նչ պակաս կայ արօր, գութան:

Հայր սրբազան կրթնած էր եան,
Կօնեակ ըմպեց ձուկն էր մազան,
Պարահանդէս կը տրդարզան, (վիտան)
Մատաղ սերունդ միշտ կը հազան,

Կրակ սաստիկ կեռար կաթսան,
Կար օրիորդ ձեզանազան,
Աղջիկ, տղա միմեանց բզան,
Ախ էր քաշում հայր սրբազան:

Խաչիկ խան

Խաչիկն ասաց հայր սրբազան,
Թող ջոկ կարգան աղջիկ տղան,
Այս օրէնք չէ մեր նախնական,
Կփշանայ ազգն և ապագան:

Հայր Սրբազան

Պատասխանեց հայր սրբազան
Շփվում սանուց լաւ է միմեանց,
Բարեբար է ազգեցութեանց,
Նոր կրթութիւն յառաջընթաց:

Լիլաւա թաղ կետրոնական,
Հողաբարձուք փառառական,
Մեծի անուն Կարոյ Ապեան,
Անդամ է նա եկեղեցեան:

Իսկ միւսն է Տէր Յակովբեան,
Քաղցրախօս է մեր Աւագեան,
Յակոբ Մեսրոբ ընկերական,
Գործում են միշտ վճռողական:

ի 5 մարտի 1913 թիւ

Դավրէժ

ԴՐՈՒԱՔ ԱՌԱՔԵԼ ԱՂԱ ԱՔՐԻԿՈՎ

Առաքել ինքն է Աբրիկով,
Ազնիւ ծնունդ հաստատ կորով,
Ապրի իսկ նա երկար օրով,
Ուր որ գնա դառնա բարով:

Այժմ կապրի երևանում,
Լուրջ գործում է նա իւր բանում:
Դէմքով ճերմակ մազեր շէկ է,
Ծնունդ ազնիւ ազգով բէկ է:

Ապրում է նա Երևանում
Մի կին ունի իսկ և խանում,
Սիրասուն է նա իւր տանում,
Բարեգործ է զանազանում:

Ունի որդիք խիստ սիրասուն,
Մէկ միւսէն կայտառ արթուն,
Դէմքով զուարթ հոգով զարթուն,

Տալիս են միշտ ողորմութիւն:

ի 25 նոյեմբերի 1909 թիւ

Դավրէժ քաղաքում գրեցի զայս չորս տուն
բանաստեղծութիւնը:

ԴՐՈՒԱՔ ՓԱՐՈՍ ՏՊԱՐԱՆԻ

«ՓԱՐՈՍ» անուն նոր տպարան,
Լուսատու է նա հայկազեան,
Տէր նորա է վեհ Շահբազեան,
Ճառագայթ է հայոց մեր տան:

Բրդիւում ունի եղբմական,
Նման չունի անգուգական.
Ջայն յարգողներ իսկ գիտական,
Հիմնադիրն է Մուշեղ Աղան:

Նորա վարպետն է Բաբան,
Անուն Սամսոն քաջ արական,
Տպագրիչն է Սմբատ ջիւան,
Եղբայր նորին Արտաշէս խան:

Գործաւորներ խիստ բազմազան,
Աշխատում են ելեքտրական,
Վեհանձն Մուշեղ ազգ Շահբազեան,
Խենթ մշեցուն դոքա են սան:

Թաւրիզում կայ շատ տպարան,
Նախապատիւ Փարոս արքայն.
Նա գործում է միւսներ փական,
Յաճախորդներ նրան եկան:

Ծանուցում Փարոս սպարանի

Փարոս եւրոպական բառ է, նշանակում ծովային ջահ, կամ ճրագ, որ յատուկ պատրաստւած է ծովերու եզրներ, կամ կղզիներու վրայ, մութ գիշեր ժամանակ նաւեր գալու ըլլան նրա լոյսին նայելով կազառուին վտանգներէն: Պարոն Մուշեղ Շահբաղեան այդ մասուր ջահի հիմնադիրն է ու նրա սեպհական տէրնէ, իսկ մեր խենթ մշեցին, սոյն բանաստեղծութեան անկեղծ հեղինակն է:

„Փարոս“ սպարանը բացուեցաւ ի 1 Յունիսի
1912 թիւ Դաւրէժ քաղաք ի քաղմ դպարի:

ի 1 մարտի 1913 թիւ

Դաւրէժ քաղաքում գրեցի զայս:

18349

2013

